

Літаратурная Мастацтва

Выдаецца з 1932 г.

№ 39 (2618)

ПЯТНІЦА

29

верасня 1972 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.



Літоўская казка завітала на беларускую сцэну. У год, калі ўсе мы жывём пад знакам надыходзячага 50-годдзя ўтварэння СССР, гэты звычайны ў тэатральнай практыцы факт набывае гучанне знамянальнае. Тым больш, што казку паэтэсы Вялегы Пальчынскайтэ «Я спяшаюся за сонцам» у Рэспубліканскім тэатры юнага гледача імя 50-годдзя камсамола Беларусі паставілі, аформілі дэкарацыямі і музыкой, упрыгожылі танцамі і пантамімай нашы сябры з Вільнюса.

На здымку Ю. Іванова вы бачыце аўтара казкі В. Пальчынскайтэ, рэжысёра Аўрэлію Рагаўскайтэ і харэографа Чэслава Жабраўскаса сярод удзельнікаў прэм'еры.

ПЯСНЯР ШЧАСЦЯ НАРОДНАГА

ВЕЧАР, ПРЫСВЕЧАНЫ 90-ГОДДЗЮ
З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ ЯНКІ КУПАЛЫ

Паэзію Янкi Купалы ведаюць ва ўсіх кутках нашай краіны. Яго вершы гучаць на рускай і ўкраінскай, грузінскай і літоўскай, на многіх і многіх мовах народаў СССР. Таму 90-годдзе з дня нараджэння выдатнага сына Беларусі стала святам усёй нашай шматнацыянальнай савецкай літаратуры.

На ўрачысты вечар, прысвечаны народнаму паэту Беларусі, 27 верасня ў Калонную залу Дома саюзаў прыйшлі пісьменнікі сталіцы, рабочыя маскоўскіх прадпрыемстваў, шматлікія прыхільнікі светлага таленту Янкi Купалы. У прэзідыуме сходу — вядомыя дзеячы культуры і мастацтва, вучоныя, пасланцы брацкіх рэспублік, прадстаўнікі грамадскасці. Присутняя цёпла сустрэлі дэлегацыю саюза пісьменнікаў Беларусі на чале з Максімам Танкам.

Ад імя Саюза пісьменнікаў СССР, Саюза пісьменнікаў і Міністэрства культуры Беларусі вечар адкрыў уступным словам Герой Сацыялістычнай Працы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў СССР М. С. Ціханаў.

— Уся наша краіна, — сказаў ён, — рыхтуецца да пяцідзесяцігоддзя ўтварэння СССР. Напярэ-

дадні гэтага слаўнага юбілею сярод выдатных імён мы з гонарам называем імя Янкi Купалы, які сваёй паэзіяй унёс велізарны ўклад у духоўнае жыццё беларускага народа, прайшоўшы з ім увесь доўгі шлях барацьбы за чалавека сацыялістычнага свету.

Янка Купала — заснавальнік новай беларускай літаратуры, разам з Якубам Коласам па сіле свайго таленту з'яўляецца выразнікам найглыбейшых народных дум, заслужана носіць званне народнага паэта Беларусі.

Ён чуў з дзяцінства і захоўваў у памяці народнае павер'е: калі ў ноч пад Івана Купалу знойдзеш казачную кветку папараці — знойдзеш сваё шчасце... Але, як пісаў пазней Янка Купала, не ў чэрвеньскую доч расцвіла чарадзейная папараць, яна пачала цвісці ў Кастрычніцкія дні. І калі на зямлю Беларусі прыйшло новае жыццё, калі родны народ набыў сваё шчасце, паэт уклікнуў: «Цвіце, каласіца мой край».

Ужо не «Песні беззямельнага», а вершы, прысвечаныя новай сацыялістычнай рэчаіснасці, складаў выдатны сын Беларусі. У творах Янкi Купалы знайшлі адлюст-

раванне і магутнасць прыроды, і прыгажосць беларускіх лясоў, і асаблівае характава добрага, дужага, вялікага чалавека. Яго адкрыты смех, яго гумар, яго шырокі запеў краналі самыя патаемныя рухі душы.

Паэт раскрыў нам у сваіх творах беларускія злётныя прасторы, і мы зведваем пацучцё гонара і сардэчнага хвалявання. За гэтыя прасторы, за беларускі народ. Чытаючы Янку Купалу, мы не можам вызваліцца ад уражання, што знаходзімся сярод працаўнікоў, герояў, песняроў, сярод такіх добрых, таленавітых, смелых, бяспасных людзей, якія ўпрыгожваюць зямлю. І няма скрамнейшых і больш цудоўных, чым гэтыя мірныя аратыя і ўмельцы, у чых жылах цячэ кроў волатаў, непераможных у бітве за незалежнасць і свабоду.

І не бяднее мастакамі слова зямля вялікага Савецкага Саюза. Але якой бы ні была яна багатай сваімі нацыянальнымі паэтамі, сярод самых таленавітых і значных заўсёды будзе чуваць асабліва і непаўторны голас бессмертнага Янкi Купалы. Да яго творчасці, яго песень маладосць няўзменна стане звяртацца як да крыніцы невы-

чэрпнага натхнення, багатай свайго народнай крынічнай свежасцю. Янка Купала назаўсёды застаецца сярод тых, хто стаў выразнікам заветных дум народа. Да любімага народа, да яго першых і лепшых паэтаў належыць Янка Купала. Належыць па праву, па лёсу, па ўзаемнай вялікай любові.

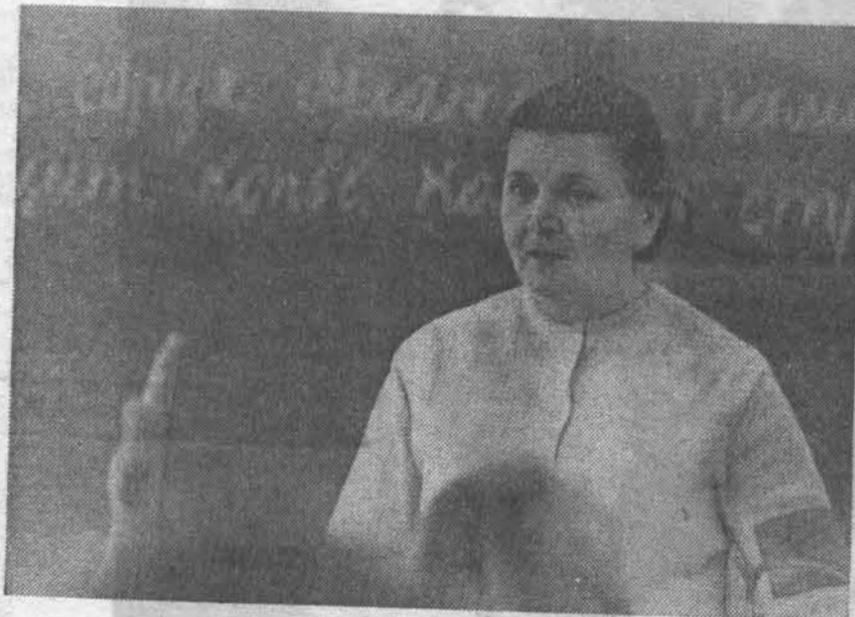
Янка Купала ўсё жыццё захоўваў вялікую і чыстую любоў да вялікага рускага народа, да яго вялікіх тварцоў літаратуры. Асаблівую ўдзячнасць і любоў адчуваў ён да Максіма Горкага, які першым сказаў аб ім добрае слова, адзначыў яго пазытны талент, сам пераклаў яго верш пра беларусаў — «А хто там ідзе?»

Янка Купала быў не толькі выдатным паэтам. Ён быў выдатным грамадскім дзеячом і вучоным. Таму многія, многія гады будучы жыццё імя Янкi Купалы і яго вялікай і мудрай паэзія.

«Слова пра Янку Купалу» сказаў старшыня праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі Максім Танк.

— Янка Купала разам са сваім сябрам Якубам Коласам сталі заснавальнікамі сучаснай беларускай літаратуры, — сказаў прамоўца. — Час, калі паэт з'явіўся на свет, не быў, як вядома, спрыяльным ні для жыцця, ні для песень. Тым не менш, мы можам сцвярджаць, што прыход Купалы ў літаратуру быў і застаецца з'явіў, перад якой мы і сёння спыняемся ў захапленні і здзіўленні. Ён нале-

1 КАСТРЫЧНІКА — ДЗЕНЬ НАСТАЎНІКА



Дзве настаўніцы. Абедзве са 121-й школы Мінска. Зінаіда Іванаўна Ермаліцкая і Вольга Васільеўна Лазанская. У адной за плячыма вялікае педагогічнае жыццё — дваццаць гадоў, другая сёлета ўпершыню пераступіла парог СВАЙГО першага класа.

Першыя ўрокі — нібыта ўзыходжанне на гару: перахоплівае дыханне, кружыцца галава, і здаецца, што не дойдзеш. Але ў бяспасных і ўпартых адкрываецца другое дыханне, і яны дасягаюць вяршыні. Праўда, гэта толькі адна з вяршынь, таму што за ёю другая, якую таксама трэба ўзяць...

Зінаіда Іванаўна ўжо валодае тым вышэйшым педагогічным «пілатажам», які патрэбен настаўніку, каб даць сваім вучням глыбокія веды і выхаваць высокую маральныя прынцыпы. Але гэта няпраўда, што цяжка толькі спачатку. І спачатку, і потым ты нясеш бясконца вялікую адказнасць за ўсіх і за кожнага. Ад цябе ў многім залежыць, кім стане маленёк чалавек, які прыйшоў да цябе ў клас. У кожным закладзе так многа. Абавазак на-



стаўніка — знайсці самае галоўнае, развіць яго, зрабіць з дзіцяці асобу. Вучыць — гэта значыць аддаваць, а для гэтага трэба мець шырокі круггляд, багатую душу, шчырасць і шчодрасць. Зінаіда Іванаўна і Вольга Васільеўна — людзі розных пакаленняў,

і лёс іх, напэўна, розны, бо не бывае двух аднолькавых лёсаў. Але ёсць у іх і агульнае — неспакой, гарэньне, прага да самаўдасканалення. Усё тое, што ўласціва чалавеку, прызнанне якога — настаўнік.

Фота Я. МЯЦЕЛІЦЫ.

У ЯВІЦЕ сабе аўдыторыю ў 330 тысяч слухачоў. Фантастычна! Гэтая аўдыторыя — 1.733 народныя ўніверсітэты і больш за 1.000 іх філіялаў. Універсітэты самых розных профіляў — грамадска-палітычныя, тэхнічныя, эканамічныя, правазыя, сельскагаспадарчыя, прыродазнаўча-навуковыя, педагогічныя ведаў і інш. Сярод іх — 175 ўніверсітэтаў культуры з 28 філіяламі, якія наведвае 35 тысяч слухачоў.

Старшы рэфэрэнт праўлення рэспубліканскага таварыства «Веды» Л. Грыцкевіч расказаў нашаму карэспандэнту:

— За апошнія гады ў рэспубліцы зроблена нямала, каб упарадкаваць сетку народных ўніверсітэтаў. Па першым часе іх было вельмі многа. У большасці сваёй гэта былі карлікавыя ўніверсітэты, якія ядналі вакол сябе невялікую колькасць слухачоў ды і матэрыяльную базу мелі слабую. Жыццё падказала, што ў раённых цэнтрах і гарадах рэспублікі неабходна ствараць так званыя галаўныя народныя ўніверсітэты з філіяламі на прадпрыемствах, у калгасах і саўгасах. Раней у Бабруйску, напрыклад, працавала шэсць ўніверсітэтаў культуры, але ніводзін з іх не мог пахваліцца сваёй работай. Стварылі адзін гарадскі ўніверсітэт культуры з двума факультэтамі — музычнага і тэатральнага мастацтваў, і справа пайшла на лад: лягчэй стала з лектарамі, іх сілы не распыліліся больш, умацоўвалася і матэрыяльная база. Ажывілася работа і яго філіялаў на швейнай фабрыцы і на фанерадравапрацоўным камбінаце.

Шырокае распаўсюджанне ў рэспубліцы набылі ўніверсітэты грамадска-палітычнага профілю і ў першую

Аўдыторыя — сотні тысяч слухачоў

ПАЧЫНАЕЦЦА НАВУЧАЛЬНЫ ГОД
У НАРОДНЫХ УНІВЕРСІТЭТАХ

чаргу ўніверсітэты, на занятках якіх вывучаюцца рашэнні XXIV з'езда КПСС.

Поспех кожнага ўніверсітэта культуры залежыць ад устанавлення больш цесных і пастаянных кантактаў з творчымі саюзамі, тэатрамі, канцэртнымі арганізацыямі, музычнымі навучальнымі ўстановамі, народнымі самадзейнымі калектывамі.

Да новага навучальнага года канцэртна-лекцыйнае бюро Беларускай дзяржаўнай філармоніі распрацавала новыя цыклы лекцый для ўніверсітэтаў музычных ведаў, цыкл лекцый для агульна-адукацыйных школ і выхаванцаў прафтэхвучылішчаў і тэхнікумаў. Заслугоўвае ўвагі лекторы, прысвечаны беларускаму музычнаму мастацтву.

Бюро прапаганды кінамастацтва таксама прапануе аматарам кіно цыклы лекцый, прысвечаных 50-годдзю ўтварэння СССР, развіццю савецкага кінамастацтва і кінамастацтва братніх рэспублік.

Вопыт мінулых гадоў паказвае, што і саюзы кампазітараў, пісьменнікаў, мастакоў, Беларускае тэатральнае аб'яднанне, Дзяржаўны мастацкі музей БССР ахвотна адгукваюцца на просьбы ўніверсітэтаў арганізаваць лекцыю або выступленне дзеячоў мастацтва і літаратуры. Але хацелася б, каб гэтая работа вялася пастаянна, не насіла эпизодычнага характару. У гэтым сэнсе заслугоўвае пераймання вопыт ўніверсітэта тэатральнага мастацтва, які працуе ў Віцебску на базе тэатра імя Якуба Коласа. Кіраўніцтва тэатра, яго партыйная, прафсаюзная і камсамольская арганізацыі лічаць сваім

пачэсным абавязкам клапаціцца аб рабоце ўніверсітэта. Заняткі ў ім праходзяць цікава. Перад слухачамі выступаюць майстры сцэны, творчая моладзь. Слухачы ўніверсітэта прысутнічаюць на рэпетыцыях і прэм'ерах, удзельнічаюць у абмеркаванні новых спектакляў. Тэатр імя Якуба Коласа дапамог арганізаваць ўніверсітэт тэатральнага мастацтва пры Наваполацкім палацы культуры нафтавікоў. Вялікія афішы расказваюць пра план яго заняткаў, запрашаюць набываць абанемента.

У Гродна таксама распачынае работу ўніверсітэт тэатральнага мастацтва. У яго праграме 14 лекцый — 14 сустрэч з творчымі работнікамі абласнога тэатра.

Савет садзеяння народным ўніверсітэтам пры Міністэрстве культуры БССР перагледзеў вучэбна-тэматычныя планы па беларускай літаратуры, музыцы, тэатру, кіно і выяўленчым мастацтвам. Яны здадзены ў друк і хутка выйдучы ў свет. Неабходна, каб органы культуры таксама больш зацікаўлена ставіліся да работы сваіх ўніверсітэтаў, каб яны клапаціліся аб іх матэрыяльнай базе, цікавіліся зместам і формай заняткаў.

Пачынаецца новы навучальны год у народных ўніверсітэтах. Многае залежыць ад першай сустрэчы з слухачамі. Трэба зрабіць усё магчымае, каб шырокая сетка народных ўніверсітэтаў рэспублікі працавала бездакорна, каб слухачы пакідалі заняткі, узбагачаныя ведамі, акрыленыя сустрэчай з вялікім светам мастацтва. Нам трэба штодзённа лавышаць ролю народных ўніверсітэтаў у камуністычным выхаванні працоўных.

ПЕРШЫ МАЛАДЗЕЖНЫ

Цэнтральны Камітэт Ленінскага Камуністычнага Саюза моладзі Беларусі, калегія Міністэрства культуры БССР, Дзяржаўны камітэт Савета Міністраў БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю, праўленне Саюза пісьменнікаў БССР прынялі пастанову аб штогадовым правядзенні з 16 па 23 кастрычніка «Тыдня маладзёжнай кнігі».

Сёлета ён будзе праведзены ў Мінску, у наступныя гады — пачаргова ва ўсіх абласных цэнтрах. Асабліва ўвага ў дні тыдня будзе звернута на распаўсюджванне сярод моладзі літаратуры па розных пытаннях.

Абшэмам камсамола, абласным упраўленням культуры, абласным

упраўленням па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю прапанавана шырока прыцягнуць для падрыхтоўкі і правядзення «Тыдня маладзёжнай кнігі» работнікаў выдавецтваў, бібліятэчных калектараў і бібліятэк, кніжнага гандлю, клубаў і дамоў культуры, творчых арганізацый.

Для ўдзелу ў «Тыдні маладзёжнай кнігі» запрашаюцца пісьменнікі, мастакі, журналісты, вучоныя, ветэраны рэвалюцыйнага руху, праслаўленыя камсамольцы, Героі Саветаў Саюза, Героі Сацыялістычнай Працы, перадавікі прамысловасці і сельскай гаспадаркі.

Л. КІСЛЯЎ.

АЛЬБОМ ДОБРЫХ СПРАЎ

1 лютага 1972 года Упраўленнем культуры Магілёўскага аблвыканкома і Магілёўскай абласной бібліятэкай імя У. І. Леніна быў дадзены старт эстафедзе «Альбом добрых спраў», прысвечанай 50-годдзю ўтварэння СССР.

У жніўні эстафета фінішавала. На старонках «Альбома» знайшоў адлюстраванне шэраг найбольшых мерапрыемстваў, праведзеных бібліятэкай у вобласці.

Так, Быхаўская раённая бібліятэка сумесна з раённым домам культуры правяла вечар дружбы беларускага і украінскага народаў «Рэспублікі-сёстры».

На старонках альбома, адведзеных Слаўгарадскаму раёну, пакінуты такі запіс: «Гордасць Рымскай сельскай бібліятэкі — 1540 кніг з аўтаграфамі. Сярод іх «Успаміны пра Леніна» Л. А. Фоціевай, «Расказы аб жыцці» К. Я. Варашылава, кнігі з аўтаграфамі маршалаў Саветаў Саюза Г. К. Жукава, Р. Я. Малахоўскага, А. І. Яромні, касманаўтаў Ю. Гагарына, Г. Цітова,

В. Нікалаевай, Церашковай, В. Быкоўскага...»

Чавуская раённая бібліятэка паведамляе аб правядзенні канферэнцыі чытачоў па кнізе Яўгена Вароб'ева «Зямля да запатрабавання», якая расказвае пра славаўтага разведчыка, ураджэнца горада Чавусы, Героя Саветаў Саюза Льва Яфімавіча Маневіча.

Горацкая раённая бібліятэка ў дні эстафеты правяла 160 канферэнцый чытачоў, арганізавала 113 сустрэч са знатнымі людзьмі.

Многа добрых спраў у актыве і іншых бібліятэк вобласці.

В. САКАЛОУСКІ.

жыць да таго сузор'я сусветных паэтаў, якія былі ўладарамі душы. Паэзія Купалы адыграла велізарную ролю ў фарміраванні нацыянальнай рэвалюцыйна-дэмакратычнай свядомасці беларускага народа, з жыццём якога непарыўна ён быў звязан усімі струнамі сваёй душы. І гэта давала яму права гаварыць ад імя народа.

Значэнне Купалы і Коласа велізарнае яшчэ і таму, што яны вывелі беларускую літаратуру з глухаваных падвух дарог на шырокі шлях рэвалюцыі, якая залпам «Аўроры» абвясціла народам Расіі і ўсяму свету аб доўгачаканай свабодзе.

Купалу і Коласа мы называем заснавальнікамі сучаснай беларускай літаратуры. І сапраўды няма такой галіны мастацкай творчасці, у якой бы яны не пакінулі нам сваіх непараўнальных прыкладаў — паэзія, драматургія, проза, сатыра і палыміяныя публіцыстыка гадоў Айчынай вайны, якая была на ўзбраенні нашага народа ў яго барацьбе супраць фашысцкіх захопнікаў.

Сёння мы заканамерна гаворым аб ўзаемаўплыве і ўзаемаўбагачэнні нашых брацкіх літаратур. Творчасць Купалы з'яўляецца яркім прыкладам гэтаму. Яна развівалася, убіраючы ў сябе жывую плынь шматлікіх крыніц: ад народных песень да твораў сусветнай класікі, да паэзіі сучаснікаў. Яго прыцягвала сваёй дэмакратычнасцю, чалавечалюбствам, нястомнымі пошукамі праўды і спра-

вядлівасці вялікая руская літаратура — Пушкін, Крылоў, Някрасаў, Кальцоў, Горкі; ён з любоўю адносіўся да блізкай яму па пачуццях і думках украінскай літаратуры, асабліва да творчасці вялікага Кабзара; ён дасканала ведаў польскую літаратуру.

Сёння беларуская літаратура выйшла далёка за межы сваёй рэспублікі, далёка за межы нашай Савецкай краіны. І ў гэтым вялікая заслуга Купалы і Коласа.

На «пераклічцы» ў гонар вялікага свята нашай дзяржавы, непарушнай ленінскай дружбы народаў, сярод імён людзей, якія прыналежаць сваёй працай, гераізмам да перамогі ідэй камунізму, мы называем і імя Янкі Купалы. Ён не толькі стварыў вялікую паэзію аб нашым часе, але і пакінуў вярнуць прагу да паэзіі слаўных подвігаў, стваральнай працы нашага народа.

Аб вечным значэнні творчасці Янкі Купалы гаварылі ў гэты вечар украінец Мікола Бажан, літовец Эўгеніос Матузьявічус, грузін Хута Берулава, ад пісьменніцкай арганізацыі Татары — Рэнат Харысаў, руская паэтка Марыя Камісарова чытала вершы, прысвечаныя Янку Купалу.

Іх словы ў гонар сына Беларусі гучалі як гімн дружбе і брацтву савецкіх народаў.

Завяршыўся вечар вялікім святоточным канцэртам майстроў мастацтваў Беларусі.

П. КАСАЛАПАЎ,
кар. ТАСС.

НАШ СУЧАСНІК ГРАНІ РАБОЧАГА ХАРАКТАРУ

Пра Валянціна Іванавіча Ганчарова мне давялося ўпершыню пачуць некалькі гадоў назад. Мой школьны сябра Жора Кашлач, які працуе там жа, на аўтамабільным, неяк сказаў:

— Напісаў бы ты пра нашага Валянціна. Ёсць у нас такі цудоўны хлопец, брыгадзірам слесараў і зваршчыкаў працуе. — І дадаў: — Шмат у чым ён мне дапамог, а ты ж ведаеш, як жыццё складалася...

Так, сапраўды, Жора пасля сямігодкі далей вучыцца не стаў, пачаў лаядачыць, звязаўся з нейкімі бэйбусамі, кінуў работу. Словам, як кажучы, каціўся з гары. Я доўга не меў пра яго ніякіх звестак. І вось мы адноўчы сустрэліся ў Жодзіна.

— Працюю на аўтамабільным прасавальным, дзесяцігодку заканчваю. У партыю збіраюся паступаць.

Жора задумаўся. — Не ведаю, чым бы ўсё скончылася, калі б не Валянцін. — Пасля сустрэчы з ім паглядзеў я на сябе збоку, задумаўся... А калі чалавек задумаецца — гэта ўжо многа... Вось як, брат.

У другі раз я пачуў пра Валянціна Ганчарова ад супрацоўніка шматтыражнай газеты «Белорусский автозаводец» Уладзіміра Гайнуліна.

— Калі пра каго і пісаць, дык пра Валянціна Ганчарова, — безапелляцыйна заявіў ён. І расказаў, што Валянцін Ганчароў прыйшоў на аўтазавод адрозна пасля службы на флоте. Навічок быў ладны, высокі... Яго залічылі ў брыгаду падсобнікаў. Некалькі дзён «назіраў», як хлопцы «адбывалі» дзень і, нарэшце, не вытрымаў: «Так далей справа не пойдзе! Досыць лаядачыць!» «А што нам больш за ўсё трэба? — адпарываў хтосьці з мальцоў. — Табе падабаецца «ўкаваць» за 50 рублёў, дык на здароўе». «А я, і ты ведалі, куды ішлі, — спакойна адказаў Валянцін, — і павінны працаваць сумленна». Потым крыху падумаў і дадаў: «Гэта, вядома, не вялікая радасць — у падсобніках хадзіць. Давайце сёння з майстрам дамовімся. Будзем электразварку асвойваць».

Засталася пасля работы.



Фота Я. ПЯСЕЦКАГА.

Назаўтра — зноў. Адным словам, уцягнуліся ў вучобу.

А праз месяц здзілі экзамены. Атрымалі разрады. Так у прасавым цэху з'явілася новая брыгада электразваршчыкаў. Валянціна Ганчарова прызначылі брыгадзірам. Да арміі ён с'ехаў 8 класаў, а цяпер у дзевяты паступіў. Следзям за ім іншыя ў школу падаліся.

Тады на заводзе асвойвалі 27-тонны самазвал «БелАЗ-540». Брыгада Ганчарова рыхтвала дэталі для гэтай машыны. Работы было шмат. Але хлопцы спраўляліся. І калі першы самазвал выйшаў з заводскіх варот, гэта была і іх перамога.

... Першая мая сустрэча з Ганчаровым адбылася пасля прыезду яго з Масквы, дзе ён быў дэлегатам XXIV з'езда партыі і дзе яго выбралі кандыдатам у члены ЦК КПСС.

Я прыйшоў у цэх на пачатку змены.

Усім колерам вясёлкі пераліваліся агеньчыкі электразваркі, натужна іскралі шматтонныя прэсы. Над працэнтамі цэха праносіў порцыю дэталаў спрытны працаўнік-край. Ад брыгады да брыгады, ад прэса да прэса бегалі вёрткія электрары.

Брыгада Ганчарова не вельмі вялікая — чатыры зваршчыкі, пяць слесараў.

Дарэчы, кожны з іх можа замяніць адзін другога.

Валянцін Іванавіч на пачатку здаўся мне сухаватым і негаваркім. Чагосьці яркага, што адрознівала б яго ад іншых, я не бачыў. А зразумеў усё толькі, калі пагаварыў з яго таварышамі.

...Рыгор Кругляр паскардзіўся аднойчы брыгадзіру на невясёлае сваё жыццё — няма кватэры, а сям'я вялікая.

— Нешта прыдумаем, — сказаў той.

Бачыць Рыгор, ходзіць Валянцін па цэху, то каля аднаго хлопца спыніцца, то ля другога. Аказваецца, гаварыў ён з тымі, хто перад Круглярком у чарзе на кватэру стаяў. Кругляр быў семнадцаты.

Аднаго разу прыйшоў задаволены:

— Гара з плячэй звалілася. Можаш ісці атрымліваць ордэр на кватэру. Угаварыў хлопцаў пакачаць. Бачыш, якія хлопцы ў нас.

Ён гаварыў пра хлопцаў так, нібы сам да гэтага не меў ніякага дачынення.

...Аднойчы ў брыгадзе здарыўся такі выпадак. Леанід Шаблюўскі гнуў бразгавікі (гэта такая дэталі для аўтамашыны). На чарцёж не глядзеў. Маўляў, усё па памяці ведаю. Больш сотні дэталаў. Калі ж праверылі, выявілася, што гнуў ён іх не ў той бок. Патрэбна было вы-

прамляць дэталі, зноў гнуць. Работы на некалькі дзён.

— Хай застаецца ў трэцюю змену і выпраўляе брак, — кінуў хтосьці ці то ўсуп'яз, ці то жартам.

— Нельга, хлопцы, на аднаго ўсё звальзаць. — падаў голас Валянцін Ганчароў. — Памыліўся чалавек. Гэта можа з кожным здарыцца. Брак выправіць трэба ўсім разам.

Праз два дні зрабілі. Пасля была сур'езная размова з Леанідам. Гаварылі і пра яго адносіны да справы, і пра характар, і пра многае іншае. Чалавек усё зразумеў.

У тыя дні шмат чаго добрага пачуў я пра Валянціна Ганчарова. І што выдатны ён рэцыйналізатар, і што вельмі многа чытае. Між іншым, цікавая дэталі — з кожнай палучкі купляе Валянцін некалькі кніг. А калі прачытае, нясё ў бібліятэку і просіць, каб далі гэтыя кнігі пачытаць і другім.

Нядаўна мы ўбачыліся з Валянцінам Ганчаровым на адной з вуліц. Разам са сваімі сябрамі ён вартываў спякой роднага Жодзіна.

Было ціха. Толькі побач рытмічна білася сэрца аўтамабільнага. Там, за сценамі завода, нараджаліся новыя машыны. І ў кожнай з іх была частка працы і яго, Валянціна.

А. АСТРЭЙКА.

УКАЗ ПРЭЗІДЫУМА ВЯРХОўНАГА САВЕТА СССР

АБ УЗНАГОРОДЖАННІ ДЗЯРЖАўНАЙ БІБЛІЯТЭКІ БЕЛАРУСКАЙ ССР імя У. І. ЛЕНІНА ОРДЭНАМ ПРАЦОўНАГА ЧЫРВОНАГА СЦЯГА

За плённую работу па камуністычнаму выхаванню працоўных узнагародзіць Дзяржаўную бібліятэку Беларускай ССР імя У. І. Леніна ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР
М. ПАДГОРНЫ.
Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР
М. ГЕАРГАДЗЕ.

Масква, Крэмль,
26 верасня 1972 г.

МАСАВІК — ПРАФЕСІЯ АДКАЗНАЯ

Арганізацыя адпачынку — справа сур'езная і вельмі не простая. Пра гэта добра ведаюць удзельнікі ўсесаюзнага семінара масавікоў паркаў культуры і адпачынку, які адбываецца ў Мінску.

На семінары будуць абмеркаваны пытанні, звязаныя з паліпашэннем работы ўстаноў культуры і паркаў краіны. «Семинарысты» праслухаюць шэраг лекцый: «Партыйнасць і народнасць сацыялістычнага мастацтва», «Аб эстэтычным і этычным выхаванні», «Аб культуры мовы масавіка», «Роля масавіка ў правядзенні вечара адпачынку», «Вальны танец як сродак эстэтычнага выхавання» і інш. Лепшыя масавікі краіны падзяляцца вопытам. Перад аўдыторыяй, якая складае больш за 100 слухачоў, выступяць інспектар Міністэрства культуры СССР А. Дзіментман, кандыдаты мастацтвазнаўства А. Ладзіна, В. Захарыя, выкладчык Мінскага педінстытута А. Калыда, а таксама лаўрэаты ўсесаюзных конкурсаў масавікоў Ю. Грачэўскі, І. Чувільчыкаў, В. Смірноў і інш.

Семінар арганізаваны Інстытутам павышэння кваліфікацыі работнікаў культуры СССР і БССР.

НА МЯЖЫ БРАТНІХ РЭСПУБЛІК

У гэтыя дні на Чарнігаўшчыне праходзіць Тыдзень беларускай літаратуры. Беларускія пісьменнікі Р. Бардулін, С. Шушкевіч, Р. Няхай, К. Камейша, Хв. Чарня, В. Ярыч сустрэкаюцца з працоўнымі горада і вёскі. Яны расказваюць аб дасягненнях беларускай савецкай літаратуры, дзеляцца творчымі планами.

З візітам у адказ на Гомельшчыну прыедуць пісьменнікі з Украіны.

У РЕДАКЦЫЮ прыйшло
пісьмо.

«Добры дзень, дарагія сябры! Прабачце за сумнае пісьмо. Але не напісаць я не магу. Вось ужо больш паўвека я шукаю чалавека. І толькі вы, як мне здаецца, здолееце дапамагчы. Не, гэта не просьба, гэта — крык душы. Цяжка жыць, калі ты не ўпэўнены ні ў сваім імені, ні ў прозвішчы, нават не ведаеш дакладна, дзе ты нарадзіўся. Іншы раз у сяброўскай размове чуеш словы: «Я родам з Альхоўкі», «Мы — зарачанскія», «Ён з Пухавіч». Які горда гучаць гэтыя словы! Няхай вёска твая з дзесяці двароў. Але ж ты ў ёй нарадзіўся і рос там. А дзе мая вёска? Выхоўваўся я ў Хвалынскім дзіцячым доме. Як туды трапіў — не ведаю, не памятаю. Бо было мне крыху больш трох гадоў. Паводле размоў, нас як быццам прывезлі з Мінска. Але не ведаю, ці так гэта. Памятаю толькі цымяна, як я ў твая далёкія гады запячэнаў нечым твар, і нейкая цётка ватачкай, намочанай у газе, змывала — здаецца, фарбу. Дзіва — да гэтага часу памятаю яе пяшчотныя, мяккія рукі на мам твары. А прайшла ж цэлая вечнасць. Даўно я ўжо сам стаў бацькам. У мяне расце сыноч. Дапамажыце мне знайсці гэтага дарагога для мяне чалавека. Гэта не мая маці. У гэтым я ўпэўнены. Але тады яна мне і яшчэ 500 мам равеснікам, замяніла і маці, і сябра, і таварыша. Імя гэтай жанчыны, як я ўжо потым даведаўся — Марцінкевіч Ніна Гаўрылаўна і жыве яна недзе ў вас у Мінску. Дапамажыце! Самая заповітная мая мара — паглядзець ёй у вочы і пацалаваць руку.

Уладзімір Розін,
горад Саратаў».

Прачытаўшы пісьмо, вельмі захацелася дапамагчы Уладзіміру. Але «Мінгардаведка» адказала, што «Марцінкевіч Н. Г.» у Мінску не жыве. І ўсё ж я ў пісьме параў параў Розіну, каб ён не траціў надзеі.

І вось аднойчы...

У «чыталцы» Дзяржаўнай бібліятэкі імя Леніна я гартаў паліграфічны «Мінскай праўды» за 1966 год. Нечакана маю ўвагу прыцягнуў здымак: жанчына з вельмі пыльным тварам у акружэнні дзяцей. А пад здымкам лаканічны подпіс: «36 гадоў аддала школе Яніна Гаўрылаўна Чучко. Ёй прысвоена ганаровае званне Заслужанай настаўніцы школы Беларускай ССР».

Нешта мяне насцірожыла. Ніна Гаўрылаўна, Яніна Гаўрылаўна...

У Мінскім гарадскім аддзеле народнай асветы мне далі адрас. Я паказаў Чучко пісьмо Валодзі, яна прасцяглася, а потым прачытала ніхтрых два радкі з насценнай газеты: «Вова Розін з масценнай газеты: «Вова Розін на морозе свол шечкі отморозил». Неверагодна, але гэта была яна. У гэты ж вечар мы разам напісалі Валодзі пісьмо. Потым яны сустрэліся ў іх наладзілася перапіска. Але ўсё гэта было «потым». А ў гэты вечар Яніна Гаўрылаўна расказала мне дзівоўную, поўную драматызму гісторыю. Забігаючы наперад, хачу сказаць, што гэта жанчына выратавала 500 маленькіх грамадзян Мінска.

— Вы ж разумееце: сама, без дапамогі людзей, я нічога б не змагла зрабіць. Бо нашым дзецям было ад трох да сямі. Але так ужо здарылася, увесь час ад першага дня вайны да апошняга нам сустрэліся цудоўныя, сардэчныя людзі, якія часам рызыкавалі сваім жыццём дзеля выратавання дзяцей. — Так пачала яна свой расказ:

— 22 чэрвеня 1941 года наш дзіцячы сад працаваў — такі быў загад. Калі Мінск пачалі бамбіць, мне пазваніў загадчык райапа і загадаў неадкладна вывозіць дзяцей у пільневікі лагер «Гарадзішча».

— Мы ж не гатовы! — сказала я. — І потым бацькі не ведаюць. Без іх згоды мы не маем права.

— Выконвайце загад! — пачуўся катэгарычны адказ.

Мы паехалі. Але праз некалькі дзён з'явіліся варожыя самалёты, патрэбна было ўцікаць. Але як? Толькі да станцыі Гарадзішча 10—



36 гадоў Яніна Гаўрылаўна Чучко аддала дзецям...

ТАМ, У ДАЛЁКІМ ХВАЛЫНСКУ...

12 кіламетраў. Пешкі нам не дай-
сці.

Дарослых нас было двое: я і
няня Агаф'я Паўлаўна Зімік. Усе
нашы спробы знайсці які-небудзь
транспорт закончыліся няўдачай.
Пастроілі дзіцячых па двое і пайшлі.

Мы вельмі спышаліся. Я ішла на-
перадзе са старэйшай групай, а ма-
лышы ззаду з няняй Агаф'яй Паў-
лаўнай. Яны адсталі. Мы рашылі
іх чакаць на станцыі. Толькі прысе-
лі на траўку, як раптам пачалося
такое — страшна ўспомніць. Сама-
лёты бамбілі эшалоны з войскамі
на станцыі. Байцы адчалілі адзін
вагон, далі нам паравоз:

— Хутчэй, хутчэй...

Я ўпрошваю: пачакаем міну-
дзе. Вось-вось пад'ядзе малодшая
група. А мне адказваюць:

— Самі бацьчыце, што робіцца.
Будзеце чакаць — усё загінеце.

Нагрузілі байцы ў вагон нашых
дзетак, і цягнік адразу крануўся.
Але ён не паспеў набраць хуткасць,
як услед за намі кінуўся фашысцкі
спярвятнік і пачаў страляць. Ну,
думаю, усё! Дзеці акружылі мяне,
прыціснуліся. І ваптам глядзім —
о, радасць! — фашысцкі самалёт
задыміўся, загараўся і каменем
пайшоў на зямлю. А поезд імчаў
наперад. Вось і наш Мінск!.. Ён
увесь у дыме. Поезд праімчаўся да-
лей. Я стаяла ля адчыненых дзвя-
рэй і сэрца маё балоча зэшчымела.

— Не, не, — замахала Яніна
Гаўрылаўна. — Дзеці, што засталі-
ся з Агаф'яй Паўлаўнай, не загіну-
лі! Ім дапамаглі выбрацца з таго
пекла чырвонаярмейцы. Мне ўда-
лося спісацца з Агаф'яй Паўлаў-
най, якая жыла з дзецьмі ў Бугу-
руславе. А потым дзяцей перавялі
ў наш дзіцячы сад і мы зноў былі
разам.

Дык вось, у дарозе мы былі 13
дзён і начэй. Дзіцячых трэба было
нечым карміць, і я на прыпынках
выходзіла, брала навалачку і прасі-
ла. Хто што даць. Людзі ж ба-
чаць, не аб сабе клапаціўся, а пра
дзяцей. Памятаю, на адным з пры-
пынкаў падшоў да нас машыніст
паравоза. Вочы чырвоныя ад бя-
сонніцы, галава забінтаваная — ві-
даць, у дарозе яго параніла:

— Што вы ім даеце істы? — за-
пытаўся ён па-ўкраінску і, недача-

каўшыся адказу, знік. Праз нека-
торы час вярнуўся з двума вайскоў-
цамі, якія перадалі нам папяровы
мяшок з сухарамі і скрынку з воб-
лай. З гэтым дарагім падарункам
мы даехалі да станцыі Сухінічы.
Тут нас чакалі мясцовыя камса-
мольцы. У вялікіх плеченых кошы-
ках ляжалі прыгатаваныя бутэрброды.
Сялянікі частавалі нас сырадо-
ем, мёдам.

Ваенны камендант станцыі Сухі-
нічы выпісаў нам тры буханы хле-
ба ў дарогу. О, тады гэта быў дара-
гі падарунак. Пякарня была метраў
у 500 ад станцыі. Я запыталася ма-
шыніста, ці доўга будзем станць.
«Паўгадзіны», — адказаў ён. За
паўгадзіны, думаю, спраўлюся. Дзя-
цей пасадзіла ў вагон, загадала ні-
кому не выходзіць. А сама — у пя-
карню. Атрымала хлеб. Іду назад,
хлеб яшчэ цёплы, смачна пахне.
Прыціснула яго да грудзей... А тут
— о, божа! — паветраная трывога.
Мой поезд крануўся. Я пачула моц-
ны крык дзіцяці.

— Ма-ма! Ма-ма!

Крычалі дзеці. Я кінула хлеб, бя-
гу, што ёсць сілы. Машыніст, ві-
даць, пачуў крык. Запаволіў ход.
Я ўскочыла. Поезд пайшоў хутчэй.
Я была шчаслівая, але вельмі па-
кутавала, што кінула хлеб.

У дарозе нам увесь час прыводзі-
лі дзяцей. То ваенныя прывядуць,
то прыходзілі самі дзеці, што заста-
ліся без прытулку, заблудзіліся на
дарогах вайны. І мы ўсіх бралі. Ка-
лі над'язджалі да Саратава, нас
ужо было 250. Потым пераселі на
параход і па Волзе даехалі да не-
вялікага гарадка Хвалынска. Наш
параход павольна падільваў да бе-
рагу. Нягледзячы на такую рань,
увесь бераг быў усыпаны людзьмі.
У асноўным, гэта былі жанчыны. І
вось уявіце такую карціну. Дзеці
ўзіраюцца ў твары людзей на бера-
зе — можа там іх мамы. Людзі на
беразе моўчкі глядзяць на дзяцей...

Нам прапанавалі спыніцца ў до-
ме адпачынку за тры кіламетры ад
Хвалынска. Але дабрацца туды
трэба было не на параходзе, а на
баржы. Дзеці спалохаліся, не заха-
целі плысці на баржы па шырокай
рацэ. Тады жанчыны ўзялі дзяцей
на рукі і неслі іх тры кіламетры
ўздоўж берагу.

Надышла восень, падкрадвалася
зіма. Яна мяне вельмі трывожыла.
Бо выйшлі мы ў чым папала — у
лёгкіх сукеначках, майках, тапач-
ках. Ды і ў дарозе абнасліся. Пе-
раадзець не было ў што, мыла я
адзенне, калі клаліся спаць. Але не
мяне адну трывожыла набліжэнне
зімы. Па рашэнні гаркома партыі
нас перавялі ў горад, размясцілі ў
былым купецкім асабняку. Тут нам
ужо было цёпла і ўтульна. Прыбы-
лі да нас і дзеці з інных дзіцячых
садоў Мінска, якіх вывезлі ў пер-
шыя дні вайны. Усіх сабралася 500
чалавек.

Тады па рашэнні Саўнаркома
РСФСР і Саратаўскага абкома пар-
тыі наш дзіцячы сад быў перайме-
наваны ў першы беларускі да-
школьны дзіцячы дом. А гэта зна-
чыла, што цяпер дзяржава бярэ нас
пад сваю апеку.

...Ды зноў стала цяжка: вораг на-
блізу да Сталінграда. Мы аказа-
ліся адрэзанымі ад вялікай зямлі.
Волга і яе прыток Валжанка за-
мерзлі. Параходам да нас не да-
брацца. Поезд не ідзе.

Тады мясцовыя жыхары рашылі
разабраць малышоў па дамах. Мы
ведалі, што яны адмовяцца ад
апошняга кавалка і аддадуць яго
дзецям. Але мы адмовіліся, бо ве-
рылі, што вернемся ў Мінск. І дзе-
ці знойдуць сваіх бацькоў. На дапа-
могу прыйшлі параненыя. Яны нам
аддавалі паўпайка, лякарства, ме-
дыкаменты. А дзеці ахвотна бывалі
ў шпіталі, выступалі там з канцэр-
тамі, дапамагалі, чым маглі.

36 гадоў працую я ў школе. Нож-
ны раз першага верасня я заходжу
у клас з вялікім хваляваннем. Але
вось і верасня 1942 года мне ні-
колі не забыць. У канцы жніўня
мы атрымалі новыя парнальёвыя су-
кеначкі і блакітныя світары для
дзяўчынак, а для хлопчыкаў мары-
нэвыя вельветавыя касцюмы. Пры-
браліся, як маглі. Вельмі ўжо ха-
целася, каб яны выглядалі не горш
за дзяцей, у якіх побач бацькі.

Усю ноч дзеці не маглі заснуць.
Раніцай, у новых касцюмах, начы-
шчаных да блыску чаравіках яны
выстраіліся ў двары. Малодшыя
дзеці ўручылі першакласнікам
кветкі, мы ім выдалі парусінавыя
кватрфелі, сшыткі, пеналы, кнігі.
Дзеці чыталі вершы, спявалі. У
школу яны пайшлі строем, з тран-
спарантам: «Будзем вучыцца на
«выдатна». І слова сваё яны стры-
малі.

Вось так мы пражылі ў Хвалын-
ску чатыры гады. За гэты час было
ўсё: і радасць, і гора — адны зна-
ходзілі сваіх бацькоў, другія даве-
даліся, што іх больш няма... Але
як бы нам ні было цяжка, нам заў-
сёды на дапамогу прыходзілі людзі.
500 маленькіх мінчан, якія вярну-
ліся ў свой горад, гэтага ніколі не
забудуць.

— Гаварыць пра нашу хвалын-
скую апапею — закончыла свой рас-
каз Яніна Гаўрылаўна, — можна
бясконца. Мне толькі хочацца на-
рэшце расказаць, як мы даведалі-
ся аб вызваленні нашага роднага
Мінска.

Уначы, з 3 па 4 ліпеня 1944 го-
да мы пачулі стук у дзверы і вок-
ны. Выглянулі, а на вуліцы натоўп
— і ўсё ў адзін голас скандзіру-
юць:

— Мінск — наш! Мінск — наш!

Дзеці скачучы, смяюцца. А мы,
дарослыя, плачам. Насупраць на-
шага дома была пажарная каланча.
На ёй у гонар вызвалення Мінска
заваніў зван. Дзіцячых пасадзілі на
пажарную машыну і вазілі на гора-
дзе. На вуліцы пажарны духавы
аркестр іграў вальс і людзі танца-
валі. Гэта было ўсеагульнае свята.
У школе з выпадку такой падзеі
адмянілі ўрок чыстапісання і за-
мест яго правялі ўрок спеваў. Дзе-
ці спявалі:

Бывайце здаровы, жывіце
багата,
А мы ад'язджаем дадому,
дахаты.

...Калісьці мой бацька расказаў
мне пра дапамогу беларусаў у 1920
годзе згаладнелым жыхарам Па-
волжа. Бацька з гонарам паўта-
раў: «Птушкі моцныя крылам, а
людзі — дружбаі». Я веру ў баць-
ку і ў гэтым яшчэ раз пераканаўся,
калі праслухаў усхваляваны расказ
Яніны Гаўрылаўны Чучко.

Я. МАЗО.



Спрод 500 выхаванцаў Яніны Гаўрылаўны ў тыя далёкія ваенныя гады быў і хлопчык па імю Карл Энгельс. Заха-
валася фатаграфія: выхаванцы дзіцячага дома выступаюць у адным з ваенных шпіталю Хвалынска (Карл на ёй —
злева). Другі здымак пераносіць нас у сённяшні дзень: Карл Энгельс — інжынер упраўлення капітальнага будаў-
ніцтва Мінгарвыкамома (у цэнтры) са сваімі калегамі.

З ДАНИЛАМ Канстанцінавічам Міцкевічам, сынам Якуба Коласа, мы ідзем вузкай лясной дарожкай. А яна, выкінушы каленца, бяжыць, вядзе нас з ельнічку ў смалісты бор, у паветры плавае густы, моцны настой жыўцы-смалы, нагрэтай кары, баравога моху. Чуюцца дэятлаў перастук. Лясныя ленары выстукваюць, лечаць тыя хвоі, якія заішчалі, занудзелі трохі, зрабіліся хваравітым. А дарожка бяжыць, вядзе ў беластовы бярэзнік. Яснымі праменямі сонца прашыты светлы, залацсты, радасны, вельмі ўтульны бярэзнік. За ім зноў пачынаецца сасновы бор. Ён ужо не такі, як той першы, смалісты, гонкі, меднастволы. У гэтым там-сям стаяць кашлатыя елкі, кучаравыя бярозы, ковыя, шырокія ляшчыны. Гэты бор патыхае вільгацю, прэлым мохам, грыбным водарам. Тут трохі неак вусцішна, таяніча, загаднава. З баравіком у зубах вавёрка перабегла дарожку... Перада мной чамусьці ўсплылі малюнк, якія некалі ўразілі Кастуся, будучага паэта Якуба Коласа. Многа сцяжак-дарожак пратаптаў ён у гэтым лесе, ходзячы ў ягады, грыбы, арэхі. Можа, і перад ім вось так перабягала дарожку вавёрка, трымаючы ў зубах крамяны баравічок?.. Было таяміча, вусцішна, загадкава малому Кастусю ў гэтым лесе.

Ад кожнай хвоі і яліны. Ад кожнай краскі і каліны — Легенды, казкі і быліны, Нібыта дэхкат салаўіны, У сэрца хлопчыку плылі, Праз-дзіва-дзіўнае вялі...

А нас лясная дарожка вядзе на драўляны мосцік над чыстай лясной крынічкай, якая апета, паказана паэтам у яго паэме «Новая зямля». Я прыгадаў жывыя малюнк, мілыя, родныя сэрцу, і вось ужо паплылі ў белы свет радкі майго верша:

Дубы акругленай падковай
Стаяць ля хаты лесніковай,
Крынічка булькае ў траве...
Альбуцы! Вось тут Кастусь
жыве,
Вясна лясной, крынічнай
мовай
Ў першы верш яго плыве,
І не ў рэданцы, а ў хаце
За першы верш яму заплаціць
Сам бацька першы гаварар:
— Бяры рубля, камар-дудар!
А гадзіна складана! Ты гэта
Сам гэтак здатна адхвастаў?
— Ага.
— Пішы!... —
Кастусь паэтам,
Якубам Коласам ён стаў!..

Заходзім у тую хату, дзе ён напісаў свой верш «Вясна», які вельмі спадабаўся бацьку-лесніку. Даўно пастарэлі, пацімнелі сасновыя, моцныя бярвенны ў сценах лесніковай хаты. Цішыня, прыемны, добры халадок і ў сонечны, цёплы дзень, пад страхом хаты, у сенцах стаяць цаборачкі, кадушачкі, начоўкі, дзяжа, куварак. У каморцы — палічкі, а на іх званы, слоікі, мацаёр. Усё тут нагадвае далёкі час, уклад і лад беднага жыцця леснічоўкі.

У думках, у жывой яве бачу, як на доўгай лаве, за сталом сядзіць яшчэ зусім маладзенькі Кастусь. У лузе, у лесе за дзень навалачыўся, стомлены хлопец, змораны, але шчодрая душа не падаецца сну. Гэтая чулая душа за дзень увабрала ў сябе многа шала-

хаў і гукаў, жывых галасоў зямлі, птушак, травы і красак. Гэта ж усё трэба пераплаціць у сэрцы, трэба ўсё перадаць словам, вершам, песнямі. Сядзіць маладзенькі паэт за сталом, а газавачка жаўтаватым агеньчыкам падміргае, асвятляе той лісток паперы, на які кладуцца радкі верша «Вясна».

Цяга да паэзіі была такой вялікай, што хлопец у той хаціне, на хутары Альбуць, прачытаў, амаль навечна запомніў усе байкі Крылова, многія вершы Пушкіна, творы Гоголя. У пятнаццаць гадоў ён, пастушок, сын лесніка, паступіў у

Тапталі сані тую соль,
Якая гурбамі ляжала,
Дарогу летнюю ўспіллала,
Бялела, быццам добры снег.
А для забавы, для пацех —
Мядзведзю тройку...

Званіца князева ў званы,
Равуць звяры, равучы яны,
Паны, падпанкі і магнаты,
Рыпціць,
Скрыпціць
Пад імі соль.
Яе няма ў мужыцкіх хатах,
Там ёсць бяда і горкі боль;
Там голад з кайстрай ля парогі,

ДА 90-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ
ЯКУБА КОЛАСА

АНТОН БЯЛЕВІЧ

ВЯСНА ПАЭТА

Нясвіжскую настаўніцкую семінарыю. Там адзін літаратар блаславіў яго на яшчэ больш плённую творчасць.

У семінарыі Нясвіжскай
Яго ўжо вершы — не сакрэт.
Настаўнік, друг, Фядот
Кудрышскі,
Сказаў: — Пішыце. Вы — паэт!..

Нібыта Пушкіна Дзяржавін,
Прымеціў Коласа Фядот,
І вершы ціха не ляжалі,
Пайшлі дарожкамі ў народ.

Студэнты самі падбіралі
Мелоды да шчырых слоў.
Над борам песні праляталі,
Над жалбай ніў і паплагоў...

Трошкі ў баку ад Мікалаеўшчыны, на ўзбярэжжы светлага Нёмана, стаіць другая хата, у якой Якуб Колас упершыню спаткаўся з Янкам Купалам. Радасна яны былі ўсхваляваны першай сустрэчай. Доўга, шчыра гаварылі ў хаце, а пасля Колас вадзіў свайго гасця ў лугі, у лес, паказваў яму характава навакольнай прыроды. Купалу вельмі падабаліся жывыя, цудоўныя малюнк прыроды. Ён у захапленні гаварыў:

— Глядзі, Якубе дарогі,
Які закутак мілы!
Якуб сказаў: — Лясы, лугі
Належаць Радзівілу,
У лесе шлах і арэх,
І кожны грыб ягоны,
Яму мужык зямлю арэ,
Мужык па Нёмну гоніць
Яго плыты за згонам згон
На далёкую чужыну.
У тым гаі прысвоіў ён
Маліну і ажыну.
І кожны пеня, і кожны сук,
І кожны лет, і шышку...
Сплёў павуціну, як павук,
Магнат-павук Нясвіжскі!..

Душа набалела крычала, а гэты крык мужыкоў глушылі прыкладамі, секлі бізунамі радзівілаўскія гайдукі, аканомы ў полі, у лесе, на дварах і канюшнях. На ўсё жыццё запомнілася Якубу Коласу вяселле ў маёнтку Радзівіла, якім быў абураны Нясвіж.

Абуран быў паэт таксама.
У сэрцы быў вялікі боль.
Вы ж уявіце добра самі
Тані малюнак: беглі сані,

Худой нядолі чорны цень.
А князь вясельню дарогу
Усыпаў соллю ў летні

Пра нішчымыя побыты, пра горкую долю таго далёкага часу добра гаворыць сама гэта хата, у якой з тых заішчальных дзён захаваліся жорны, ступа, таўкачы. На гэтых жорнях Якуб Колас малоў зярняты, у гэтай ступе тоўк проса, ямень, грэчку. У хаце захаваліся пастаў, бёрды, прасніца, сукала, пры дапамозе гэтага струменту маці, сёстры паэта пралі кудзелю, сукалі ніткі, навівалі іх у клубкі, ткалі палатно на шпуль, на штаны і спадніцы, на пацілкі і мяшкі. А што было насыпаць у тыя мяшкі? Куколь ды званец, васількі ды ўпартая швіранка загнушалі, душылі мізэрнае, рэдзенькае жыта на пясчанай, нішчымнай палосцы зямлі.

Пякуюча, балючая карціна! А хачелася ж неак аздобіць, прыхарошыць, зрабіць тое заішчалае жыццё больш прывабным, вяселішым. Сваімі рукамі, яшчэ ў маладосці, Якуб Колас пасадзіў каля хаты, на двары маленькія, тоненькія лішкі, клёнікі, ясені, Карміў, паіў, душою саграваў іх. Прыжыліся. Выраслі.

Пад васільковым небам шумячы высокія, шырокія ліпы, асыпаючы нажоўклямі лісты на зялёную траву, у якой чырвоны, белы колер дзятлоўніка, рамонку, дзікай кашошнікі. Глядзіць на гэту малюнічую карціну Даніла Канстанцінавіч, любяцца:

— Хораша! — захапляецца ён.
— Любіў нябожчык бацька такія самабытныя, жывыя малюнк прыроды...

Любіў бацька, любіць сын, люблю я, любіць і сама хата звыклы, натуральны малюнак, дар прыроды. А чамусьці гэтага не ўзлюбля адна адназначная, кіраўнічая асоба. І загадала:

— Трэба гэты поплаў узараць!
Трэба тут пасеяць культурныя травы. Трэба разбіць квяцістыя клумбы, парк!

О, каб мог пачуць гэта нябожчык паэт! Ён бы горка ўсімхінуўся і сказаў:

— «Разбіць»? А навошта іх разбіваць? Хіба лны вораті? Мы наша

гора, нашых ворагаў разбівалі. А клумбаў не трэба разбіваць. Не трэба мне твае квяцістыя, дэкаратыўныя клумбы. Люблю жывую, натуральную, сэрцу мілую прыроду...

Нібыта тыя векавечныя дубы каля Альбуці сваімі каранямі ўвайшлі, ураслі ў родную зямлю, гэтак душой і сэрцам увайшоў у прыроду, урос у жыццё, у родны свет Якуб Колас. Яшчэ тады, калі ён не быў Коласам, калі ён, маленькі Кастусь, на лугавіне каля лесу пасвіў адвячоркам каня, сядзеў у белым тумане каля агеньчыку, даваў яму галле і трэскі, каб ён акрыяў.

Каб спёк струкі на яркім жары,
Бульбінкі ў прыску добра спёк...
Сядзеў Кастусь. А думы-мары
Плылі далёка...

З лесу цёк
Духмян малініку і шышак,
І пах нагрэтае кары.
Хлапчук глядзіць: нібы
выйшаў
З туману нейкі дзед стары.
«Ён, можа, той, што ночкай
цёмнай
Выходзіць, зрынуўшы курган?
Закурыць люлечку нал
Нёмнам,

Пасцэле дым, нібы туман!..»
Вядзе нас лясная дарожка да таго далёкага, даўно травой зарослага вогнішча, дзе некалі ў тумане сядзеў маленькі Кастусь. У гэтым лясным, круглым, як чаша, азёрцы ён вудзіў рыбу. На гэтай лугавіне ў сенакос ён з духмяных чарчак смактаў мядок чмаліны.

І тым адвячоркам, калі мы з Дніламі туды прыйшлі, лугавіна пахла мурожным сенам, лугавой мятай, чмаліным мёдам. За лугавінай — паляначка, а навакол баравы лес, перасыпаны бярозамі. Гэта — Ласток. Гэта — маленства Кастуся. Тут стаіць хата, трэцяя хата, а на сцяне трэцяя мемарыяльная дошка, на якой адбіты даты жыцця Якуба Коласа ў Ластку. Тры хаты, тры мемарыяльныя дошкі ў адным Стаўбоўскім раёне! У ваколіцах Стаўбоў і Навагрудка, каля Нёмана, нарадзіліся, узгадваліся два Міцкевічы, два вялікія паэты: Адам Міцкевіч — польскі паэт і Канстанцін Міцкевіч (Якуб Колас) — беларускі паэт...

Нядаўна на зямлі Якуба Коласа, у Мікалаеўшчыне, адбылося свята паэзіі, прысвечанае Трыдню літаратурнага народаў нашай Радзімы. Над ліпамі паэта, над векавечнымі дубамі звінелі песні, па сінім Нёмане плылі галасы, вянк нашай вялікай братэрскай дружбы. І хоць журавы, буслы пацягнулі на сваіх крылах даспелую восень, хоць парыжскі паплавы, пажоўклі бярэзнікі — у нашых сэрцах вясна, тая вясна-красна, якую гукаў, якую прыгукнуў у родны край родны Колас. Ён даў нашай паэзіі, нашай вясне крылы, славу, сілу...

У хоры вялікім, у радасным голасе
Чуюцца песні любімага
Коласа,
Сэрцам нашымі дружба
праштытая,
Шчырасцю, слай вялікай
налітая,
Сунеца гора — яго перамелем
мы,
Крочым да сонца дарогаю
Леніна.

ГРОДЗЕНШЧЫНА БІБЛІЯТЭЧНАЯ

Кнігу называюць другім хлебам моладзі. Таму сапраўдным падарункам для маладых рабочых Гродзенскага хімкамбіната і будтрэста № 11, якія жывуць у інтэрнатах па вуліцы М. Белуша, было адкрыццё гарадской бібліятэкі № 2. Зараз рабочыя складаюць асноўную масу яе чытачоў. Калектыву бібліятэкі з вопытным прапагандыстам кнігі Л. Юдзінай робіць усё для таго, каб кніга стала сапраўдным сябрам і памочнікам маладых чытачоў. На кніжных выставках прадстаўлена літаратура па тэмах, якія блізкія і цікавыя ім: «У адзінай сям'і, да адзінай мэты», «Таніа мы — рабочыя», «Савецкая моладзь: яе інтарэсы, імкненні, ідэалы», «Рабочыя паэты аб паэзіі працы». Асаблівай папулярнасцю карыстаюцца кнігі аб дружбе братніх народаў нашай Радзімы, лепшыя творы пісьменнікаў саюзных рэспублік.

Бібліятэка ўлічвае ўласцівае моладзі жаданне збірацца разам для таго, каб абмеркаваць цікавую кнігу, паслухаць цікавага чалавека, наспрачацца. Разам з камсамольскімі арганізацыямі і выхавальцамі інтэрнатаў арганізуюцца вечары, дыспуты, канферэнцыі чытачоў. У апошні час тэматычныя вечары: «Хто хвалюе тваё камсамольскае сэрца», «Украіна і Беларусь» — рэспублікі-сёстры, «Я знаю — горад будзе» прайшлі на фабрыцы мастацкіх вырабаў, у інтэрнатах будаўнічага трэста. А работнікі швейнай фабрыкі на канферэнцыі чытачоў «Галоўны герой — рабочы» абмеркавалі мастацкія творы, прысвечаныя рабочаму класу.

Супрацоўнікаў чытальнай залы абласной бібліятэкі імя Я. Ф. Карскага часта можна сустрэць на прамысловых прадпрыемствах горада. Яны прыходзяць туды з кніга-

мі для таго, каб спецыялісты і рэцэнзенты непасрэдна ў цэхах маглі азнаёміцца з навінкамі вытворчай літаратуры. З дапамогай рэфернтаў з ліку інжынера тэхнічных работнікаў і супрацоўнікаў абласнога аддзела Інстытута навукова-тэхнічнай інфармацыі падбіраецца самая актуальная і новая літаратура. Паспяхова прайшлі прагляды навінак літаратуры па кантрольна-вымяральных прыборах на заводзе карданых валаў, многа цікавых кніг выбралі работнікі завода зборнага жалезабетону пры праглядзе літаратуры на тэму: «Новая ў вытворчасці жалезабетонных канструкцый».

У апошні час у практыку работы бібліятэкі трывала ўваходзіць індывідуальная інфармацыя спецыялістаў аб новай літаратуры, якая паступіла сюды.

Трэба сказаць, што кожны спецыяліст, дзе ё ён ні жыў, у горадзе ці вёсцы, можа даведацца аб навінах літаратуры. Для гэтага дастаткова паведаміць у бліжэйшую бібліятэку, па лкой тэме яго цікавяць новыя кнігі.

Нам больш прывычная цішыня сярод кніжных паліц. А ў чытальнай зале Юрацішкаўскай гарпасялковай бібліятэкі нярэдка можна пачуць сур'ёзную музыку, папулярныя песні савецкіх кампазітараў. Вось ужо год як тут рэгулярна праводзяцца музычныя гадзіны, якія падабаюцца жыхарам пасёлка. Гутаркі аб жыцці і творчасці вядомых музыкантаў, праслухоўванне іх твораў дастаўляюць слухачам асалоду, вучаць любіць і разумець музыку. На праведзеных ужо музычных гадзінах чытачы бібліятэкі даведліся аб гісторыі вальса, пазнаёміліся з гісторыяй стварэння лепшых песень нашчага часу, з творчасцю кампазітараў А. Астроўскага і А. Пахмутавай.

Ю. ІВАНОВ,
загадчык навукова-метадычнага
аддзела Гродзенскай абласной
бібліятэкі імя Я. Карскага.

ПРА КУЛЬТУРУ ПАЭТА І КРЫТЫКА

Д БЯЛОГ В. Бечыка і А. Вярцінскага («Літаратура і мастацтва», 9 чэрвеня), як гэта і павінна было здарыцца ў такой размове аб сучаснай паэзіі, закрануў розныя, але, безумоўна, істотныя, надзённыя праблемы паэтычнай творчасці. Бадай, адзінае, што выклікае ў ім пачуццё прэчання, гэта пачатковы момант вызначэння тэмы размовы, калі паэт і крытык дамовіліся, што абодвух цікавяць не падробкі, а недаробкі. В. Бечык заключыў: «Тое, што па-за літаратурай — прадмет для іншай размовы».

Што павінен думаць радавы, так сказаць, прыхільнік паэзіі, пазнаёміўшыся з гэтай сентэнцыяй? Што менавіта аднёс крытык за межы літаратуры? Ці не тую рыфманую стыхію, якая штодзень абрынаецца на яго галаву са старонак самых розных выданняў? І калі яна адбудзецца, нарэшце, тая абяцаная асобная размова?

Зразумела, гэтыя чытацкія пытанні могуць і павінны быць заданыя не асабіста В. Бечыку, а крытыцы наогул.

Зноў пра крытыку... Што зробіш, размова аб стане сённяшняй паэзіі без звароту да яе будзе нічоўнай. Як рэдка, на жаль, вастрыё кваліфікаванай крытыкі звяртаецца не супраць недаробак ці падробак, а супраць павярхоўна-

сці і неаддзельных ад яе пошласці і мяшчанства. Прытым не толькі ў паэзіі, а і ў самой размове аб вершах, у спробах навязаць чытачу сваю ходкую эстэтыку ў якасці сапраўдных крытычных ацэнак. Задача гэта — з найважнейшых. Пагарджаць ёю — значыць недацэньваць рэальных пагроз, якіх вядуць да інфляцыі і паэтычнага слова, і крытычнага водгуку.

Культура размовы аб вершах, і перш за ўсё, у такім апэратыўным і ёмікім жанры, як рэцэнзія, павінна не выходзіць з нашага поля зроку. Чытач прывыкае да таго, што пра вершы часцей за ўсё кажуць так: «Шчырасць і задумшэўнасць, прастата і сціпласць уласцівыя... Кожны верш, кожны радок зборніка прасякнуты блэжнай любоўю... Паэт цвёрда адстойвае прынцыпы роўнасці і чалавечнасці, зладжанасці і згуду...»

Пра каго гэта? Дзе адметныя рысы творчасці аўтара? Пра чью ініцыятыву гэта набор дзяжурных штампаў? Ды такіх рэцэнзій

можна назваць дзесяткі, сотні... Наўрад ці такая «станоўчая» крытыка можа спадабацца самому аўтару зборніка...

Але зусім горка робіцца, калі сам паэт рэкамендуе маладога дэбютанта ў такіх тонах: «Лірычны герой паэта — наш сучаснік, чалавек эмацыянальны, які не можа не «выклікаць агонь на сябе», не можа не быць на перадавой барацьбы са злом...» Ды хіба так павінен пісаць паэт пра паэта, хіба так трэба гаварыць з маладзю, якая любіць вершы? Не магу не ўтрымацца, каб не працываваць аднаго старога публіцыста, які заўважыў свайму калегу, што апеліраваў да маладога пакалення: «Трэба гаварыць і думаць, як Шылер, а вы «гаворыце і думаеце, як пад'ячы!» Гэтая, нярэдка назойлівая «пад'ячая» беднасць думкі і слова ў размове пра паэтаў і паэзію не так вынік духоўнай ляюты, як беднасці, павярхоўнасці, малой культуры. А самі вершы?..

І у выступленнях некаторых удзельнікаў дыскусіі прагучаў заклік да прастаты, заклік

Працягваем размову пра надзённыя праблемы нашай паэзіі, пачатую дыялогам паэта Анатоля Вярцінскага і крытыка Варлена Бечыка («Літаратура і мастацтва», 9 чэрвеня).

Як вы памятаеце, размову гэтую працягвалі Марына Барсток і Аляксандр Марціновіч (23 чэрвеня), Юрась Свірка і Любоў Гарэлік (30 чэрвеня), Мікола Ароўка і Васіль Жукковіч (21 ліпеня), Аляксей Зарыцкі і Радзівальт Літвінаў (18 жніўня).

Сёння прадастаўляем слова нашым чытачам з розных куткоў рэспублікі. Іх шчырая зацікаўленасць пытаннямі паэзіі — лішні доказ шырынні грамадскага ўздзеяння літаратуры.

КАБ МУЗА ПА НАЧАХ БУДЗІЛА

Паэзія ніколі не была і не магла быць прыватнай справай. З імёнамі Дантэ, Шэкспіра, Руставелі, Пушкіна мы звязваем адзінкі пэўнага часу, чалавечы адносін і пачуццяў, нацыянальнай культуры цэлага народа. Гаворачы пра лірычнага героя Багдановіча альбо Багушэвіча, Купалы альбо Коласа, уяўляем сабе канкрэтны сацыяльны тып чалавека не толькі пэўнага часу, але і з рэальнымі асаблівасцямі мыслення і мовы, постаці і нават адзеньня. Мне не хацелася б, каб хто-небудзь з тых, каго сапраўды хвалюе стан нашай сучаснай паэзіі, паморшчыўся ад гэтых гістарычных аналогій, — маўляў, пра што ідзе гутарка... Гутарка ідзе пра беларускую літаратуру, якая імёнамі сваіх лепшых талентаў выйшла на сусветную арэну, аказвала і цяпер аказвае ўплыў на развіццё гуманістычнай думкі і культуры іншых народаў.

Прымаючы, як самае неабходнае, як адзіную ўмову існавання паэзіі яе грамадскую функцыю, а разам з тым і тое, што паэзія павінна быць у гэтай якасці і споведдзю, і парадай, і адкрыццём, прыходзіш усё ж да старой думкі, што тыя слабыя творы, якія выйшлі з друку ў апошні час... дрэнна напісаны.

У дыялогу паэта А. Вярцінскага і крытыка В. Бечыка гаварылася нават, што права на выданне можа атрымаць толькі такая кніжка, напісаная таленавіта. А што больш сведчыць пра талент, чым высокі ўзровень мастацкага ўвасаблення? У кожным крытычным артыкуле за апошні час прыкладаў недасканалай тэхнікі можна набраць даволі многа. Прыводзяцца яны і ў дыялогу, з якога пачыналася дыскусія ў «ЛіМ», дарэчы, гэта можна паказаць і на прыкладзе змешчанай там жа падборцы вершаў маладых паэтаў, якая, можна сказаць, ілюструе стан сучаснай маладой паэзіі. Спаліўся на іншых паэтаў, сярод якіх ёсць і сталыя... Вось рыфмы: гушкае — якая, жмут — нафтабуд, нагрукіць — іржа, рамазан — МАЗы, ім — былым, столлю — століках, паказваюць — мазавец, лаз — верхалаз, адразу — верхалаза...

Рыфмы самі па сабе, вядома, не могуць быць добрымі ці дрэннымі, але яны не нейтральныя да зместу. Ды ці не замнога бедных, выпадкова прыцягнутых рыфм!

Цяпер, калі беларуская паэзія авалодала так званымі цвёрдымі формамі; калі майстэрства гукапісу пасля Купалы знайшло ўдалае прымяненне ў вершах Барадзіна; калі Уладзімір Караткевіч адрадыў неадпрацаваны лексічны скарпі і метрыку мінулых стагоддзяў у эмацыянальных і сучасных па думках і пачуццях вершах і баладах, — як можна пасля

гэтага ў вобразнай паэтычнай мове не пайсці далей знешняга параўнання, у гукавой інструментальнасці задаволіцца рыфмай, зусім беднай і не дакладнай, у слоўніку збіраць усё, што трапляе пад руку!

Паэт не можа карыстацца чужым поглядам, альбо наогул не мець сваёй думкі — бо тады ён нецікавы, і не ў сілах выказаць думку грамадства. Тады і нарэдкаюцца тыя самыя аднастайныя «лтушыныя песні», пра якія сказана і ў дыялогу крытыка з паэтам... З другога боку, мастацкае ўвасабленне патрабуе ад паэта падняцця над тым моўным пластом, дзякуючы якому ён толькі і можа быць зразумелым — і не адравацца ад яго. І прымусяць слухаць сябе, і прыносіць асалоду, і зноў-такі, знайшоўшы сродкі не дзе-небудзь, а ў моўнай стыхіі, якой умееш валодаць.

Вядома, можна часам напісаць і такое:

У цяністасці гаёвай
Наш прэдне-умоўны край...
І такое:
Фантаны шумяць, як авацыя,
І парк, як алей іду я.
Як добра, што кветкі ў жыцці
нашым ёсць
І нават цэлыя плантацыі.

На першы погляд, гэта толькі сучкі, якія можна абчасаць. Аднак, магчыма, падыдзі паэт да паэзіі, а гэта значыць, у першую чаргу да сябе патрабавальна, то верш і не з'явіўся б у друку... Але ён з'явіўся!

У сувязі з гэтым варта было б на старонках «ЛіМ» гаварыць аб творчай школе — бо ў нашай паэзіі ёсць паэты, у якіх можна вучыцца, і ёсць і будзе прыходзіць у літаратуру таленавітая моладзь.

У нізцы вершаў, змешчанай у студзеньскім нумары «Полымя», Юрась Свірка спрабуе высветліць свае адносіны з каханай і Музай. І калі для каханай ён не толькі раб, але і бог, то для Музы толькі даўжнік, на якога яна:

..Не насыдае штохвілінна
І не бяссонна да відна...
Яна ж іх знае паіменна
Сваіх вялікіх даўжнікоў
І не бярэ даніну з бедных,
Ды што тэм возьмеш з беднякоў!...

Муза павінна трывожыць. Бо кожны паэт удзельнічае ў стварэнні культуры, падтрымлівае яе рух, і даніна Музе — даніна нацыянальнай культуры.

Праца паэта — адказная і цяжкая. Гэта тыя самыя «тысячы» тон славеснай руды, перавярнуць якія павінен з больш ці менш відавочнай цяжкасцю любы паэт. Тут ад Музы патрабуецца адно — каб часцей будзіла па начах усіх сваіх даўжнікоў!

Ала КАБАКОВІЧ,
малодшы навуковы супрацоўнік
Інстытута літаратуры і мастацтва АН БССР

ДУМАЕЦЦА, дыскусія пра стан сучаснай беларускай паэзіі распачата літаратурным штодзённым свечасова і не выпадкова. Гэтаму ўдала пярэднячаў разгорнуты і ўдумлівы абмен думкамі пра крытыку і літаратуразнаўства паміж пісьменнікамі, крытыкамі, выкладчыкамі-літаратарамі, чытачамі — вялікім колам грамадскасці, якое цікавіцца літаратурным працэсам. Як вядома, атакуючыю, бяздольную моц літаратурна-мастацкай крытыкі ўзмацніла прадыхаваная жыццём Пастанова ЦК КПСС, якая па-партыйнаму выразна, чотка акрэсліла цяперашнія задачы крытыкі ў літаратурным працэсе краіны. Сёння ніхто са скептычнай і нядобрычліва-

віч, Н. Гілевіч, П. Макаль і іншыя, адзін час здавалася, што гэтае «філалагічнае» пакаленне беларускіх паэтаў, адкукаванае, чужнае, па-грамадзянска смелае, часамі нават задзірыстае, пойдзе значна далей за сваіх старэйшых калегаў, возьме на сябе смелую і адказную ролю вызначальнікаў вех беларускай паэзіі. Гэтае прадбачанне, помніцца, нават было выказана ў друку некаторымі крытыкамі... На гэты час прыпадае росквіт творчасці многіх старэйшых паэтаў (А. Русецкага, М. Аўрамчыка, А. Бачылы).

Хто пастаянна і ўважліва сачыў за развіццём беларускай паэзіі, пачаў заўважаць, што эмоцыі нашых паэтаў у некаторым плане сталі супакойвацца, дыхаць паэ-

ЗАПАВОЛЕНАСЦЬ ХАДЫ

не стане аспрэчваць сталасці, моцы беларускай паэзіі, якая набыла новы патэнцыял з другой палавіны пяцідзсятых гадоў, з таго знамянальнага часу, калі мастацкай літаратуры крануліся шматлікі істотныя перамены, якія вызначылі яе грамадскую і эстэтычную якасць.

«Новая кніга» А. Куляшова, «А дні ідуць...» П. Броўкі, «Мой хлеб надзённы» М. Танка, «Пры святле маланак» П. Панчанкі і іншыя — гэта кнігі, якія вызначалі кірунак беларускай паэзіі, былі ўзорам для маладзейшых паэтаў, а таксама сталі хвалюючым «матэрыялам» для шматлікіх чытачоў. Моцны голас беларускай паэзіі быў свечасова заўважаны і ацэнены: у 1961 годзе П. Броўку была прысуджана Ленінская прэмія, якая сімвалічна замацавала высокую думку ўсесаюзнага чытача аб нашай паэзіі.

У гэтыя часы вельмі наступальна, моцна ішлі ў літаратуру С. Гаўрусёў, Р. Барадзіна, А. Вярцінскі, Г. Бураўкін, Ул. Каратке-

віч запаволілася. Старэйшыя нашы паэты і маладыя, што на пачатку свайго творчага шляху нават блізкілі крытыку, набралі неабходнай моцы і пачалі працаваць роўна і спакойна — перыядычна змяняць у часопісах вершы, выпускаць у выдавецтвах кнігі. Мне здаецца, што паэзія на гэты час набыла даволі салідны ідэяна-мастацкі капітал, у некаторых аспектах спрабавала грунтоўна асэнсаваць яго і запаволіла свой рух, нібы разважаючы, — як ісці далей?

Прадбачаны некаторых паспешлівых крытыкаў не спраўдзіліся: М. Танк, А. Куляшоў, П. Броўка, П. Панчанка і іншыя старэйшыя паэты працягвалі быць галоўнай бяздольнай сілай, стваралі самае значнае ў паэзіі. Думаецца, іх багаты жыццёвы і творчы зопыт аказаў ім непараўнальную паслугу, вызначыў змест і характар іх паэзіі.

Маладзейшыя ж паэты неяк хутка выгаварыліся, у іх творчасці больш прыкметна стаў назірацца спад творчай актыўнасці:

ПАЭЗІЯ МАЛАДЫХ

Галіна КАРЖАНЕУСКАЯ

ДЗВЕ АДЗІНОТЫ

Хтось адзіноту вітае,
Заве,
смакуе, як тайну,
Бачыць адценняў мноства
У адзіноце прастай.
Яму аднаму прыемнай
Тварам лавіць праменні,
Чуць, як сучок хрусне,
Ягаду браць у вусны,
Думак клубок размотваць
І пра сяброўства марыць...
Але мяне не цешыць
Зацішша куткоў і сцежак.
Мне неабходны людзі...

Сябры, глядачы і судзі.
Мне трэба, каб шуму хвалі
Вечны спакой хісталі.
І ўсё —
каб не бачылі збоку
Мяне адзінокай.

Віктар ЯРАЦ

КАСТРЫ

Гараць кастры на тым узлессі,
дзе лета буйнае цвіло,
дзе травы даўнія ўваскрэслі
вятрам і холаду назло...
Гараць кастры на тым узлессі,
дзе нас з табою не было,
і толькі выраю крыло
зямлі махае з палічбесся...

НЕЗАБЫЎНЫ СЛЕД

Зусім нядаўна, гарацым ліпенем, ён, наш дарагі Іосіф Маісеевіч Раеўскі, шчыра вітаў ад імя грамадскасі сталіцы трупы Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы на пачатку маскоўскіх гастроляў. Усхваляванне і пранікнёнае слова яго было і аўтарытэтным, і важным, і надзвычай сардэчным. Яго з поўным на тое правам ведалі як знаўцу беларускага тэатральнага мастацтва, як нашага друга і дарадчына. І сапраўды — артысты вядучых тэатраў рэспублікі бралі ў яго ўрокі высокага майстэрства, якія ён будаваў на сістэме Станіслаўскага. Чэрпаючы свае веды з першакрыніцы: сам І. М. Раеўскі быў непасрэдным вучнем і прапагандыстам навуковай школы рэалістычнага сцэнічнага мастацтва, супрацоўнікам К. С. Станіслаўскага і Ул. Неміроўіча-Данчанкі.

Варта прыгадаць, што яшчэ на пачатку 30-х гадоў тагачасны Трэці БДТ («Тэатр Галубіна») быў камандзіраваны ў Маскву для творчай вучобы. Там галубікоўцы праслухалі цыкл лекцый аб рабоце акцёра па сістэме Станіслаўскага, і чытаў гэты цыкл І. М. Раеўскі. Ды што там — чытаў: ён з захваленнем аддаваў вучня і паслядоўна раскрываў і даваў канкрэтныя прыклады метаду Станіслаўскага ў дзеянні — у паглыбленні выканаўцы ў жыццё чалавечага духа, у праўдзівых паводзінах артыста ў прапанаваных драматычных і аўтарам абставінах!

А ў 1939 годзе мы, артысты тагачаснага Першага БДТ, сустракліся з ім на сцэнічнай пляцоўцы, выхтуючы для паказу ў Маскве сатырычную камедыю «Хто смеяецца апошнім». К. Крапіва, тонкае адчуванне жанру п'есы, прыроды і асаблівасцей нацыянальнага характару і тэмпераменту артыста, ўменне дакладна вызначыць звышзадачу вобраза і матывы паводлін герояў у кожную мінутку яго сцэнічнага жыцця. — усё гэта спрыяла творчаму ўздому і прафесійнаму стаўленню і сталых на той час акцёраў, і маладых, незабыўнымі былі і рэпетыцыі І. М. Раеўскага спектакля «Апошні», дзе горкаўскі напал валаўнічэй грамадзянскай думкі так натуральна і арганічна выяўляўся ў цудоўным ансамблі выканаўцаў.

Ён быў далікатным і чуйным мастаком. Ён паваяваў тое, што рабілі беларускія рэжысёры, і не «руйнаваў» знойдзенае, скажам, М. Зоравым у «Апошнім» або Л. Рахленкам у «Хто смеяецца апошнім», а развіваў, узбагачаў, дабайна і кляпатліва памагаў глыбей раскрыць артыстычнае багацце трупы Першага БДТ, няпер Акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы. Сузор'е акцёрскіх талентаў з'яля ў гэтых спектаклях ва ўсім бляску высокага майстэрства — Г. Глебаў, В. Галіна, Б. Платонаў, І. Ждановіч, Ул. Уладзімірскі, Г. Грыгоніс, І. Шаціла, В. Краўцоў, Л. Шыно, С. Бірыла, В. Яромона, С. Станюта і многія нашы калегі атрымалі ад І. М. Раеўскага павучальныя ўрокі, карысныя на ўсё жыццё.

У 1952 годзе І. М. Раеўскі паставіў ў Беларускай дзяржаўнай драматычнай тэатры імя Я. Коласа «Ворат». І тут горкаўская п'еса прагучала як сапраўды рэвалюцыйны твор. Разам з коласаўскімі рэжысёр-мхатавец шукаў і знаходзіў новыя акцэнтны ў вырашэнні драмы, зыходзячы з багатых патэнцыяльных магчымасцей менавіта гэтага акцёрскага таленту.

У часе Дэкад беларускага мастацтва і літаратуры ў Маскве ўсе гэтыя спектаклі атрымлівалі высокую ацэнку сталічнай грамадскасці. Гэта была сапраўды плённая садружнасць. У гісторыі нашага сцэнічнага мастацтва з імем І. М. Раеўскага звязаны яркія старонкі, і гэта мы ніколі не забудзем!

Беларускі тэатр у жалобе... Мы німа схіляем галовы перад таюнай выдатнага рэжысёра і настаўніка, народнага артыста СССР і БССР, прафесара І. М. Раеўскага... Кветкі Беларусі з падзякай уплятаюцца ў вянок яму...

Л. РЖЭЦКАЯ,
Л. РАХЛЕНКА,
народныя артысты СССР.

«не хавацца за напластаванні маўклівых вякоў». Па-першае, вякі не маўчаць, яны гавораць. Трэба толькі ўмець слухаць. Па-другое, не так ужо і «заінтэлектуалілася» сучасная беларуская паэзія, што ёй трэба пазбягаць культуры. Наадварот, часта ёй не хапае філасофскага пранікнення ў жыццё, таго пранікнення, якое паказаў нам А. Куляшоў у паэме «Далёка ад акіяна». Цяжка гаварыць пра культуру паэтычнага слова, калі М. Ароўка вымушаны ў сваім артыкуле «Па рахунку высокай змястоўнасці» («ЛіМ», 21 ліпеня) тлумачыць не навічкам у літаратуры, што «прырода шматзначнасці — у прыродзе мастацкага вобраза». Таму можна зразумець М. Барстоў, якая заклікае паэтаў пашыраць свой культурны круггляд. І сапраўды: у гэтым адна з істотных зарук развіцця нашай паэзіі. І па закону адваротнай сувязі павінны з'явіцца пры гэтай умове вострыя выступленні крытыкі «не толькі супраць мяшчанскага зместу, але і мяшчанскага ўзроўню мыслення, мяшчанскай філасофіі» (І. Мележ).

Сямён БУКЧЫН,
журналіст.

Мінск.

Чаму ж нярэдка яшчэ выплывае ў іх паэзія бяздумная, дробная і нецікавая — словам тал, якой не павінна быць, якая не задавальняе шырокую чытацкую грамадскасць? Мне, як чытачу, думаецца, што ёсць прычыны заканамерныя. З другой палавіны п'ятдзясятых па першую палавіну шасцідзясятых гадоў у беларускай паэзіі, як, мусіць, і ў прозе, у асаенні ваеннай тэмы, дамінаваў у нашай літаратуры, дасягнута даволі высокай яршыня. І старэйшыя нашы паэты, на пакаленне якога лёг увесь цяжар вайны, і маладзейшыя, блакітнае дзяцінства якіх апаліла жорстка ваенная завіруха, добра выказаліся, стварылі аб гэтым часе пэраг выдатных і цікавых твораў. «Неўскапананы» ж і недастаткова даследаваныя пласты жыцця чакаюць прыходу больш магутных талентаў, якія змоглі б пайсці значна далей за сваіх папярэднікаў. Безумоўна, цяпер ад аўтара патрабуецца многа, перш за ўсё глыбока і сумленна мысліць, умець разумна аналізаваць рэчаіснасць.

Разам з тым на сённяшнім этапе развіцця літаратуры ўзастае і роля таго кола літаратараў, дзейнасць якіх нябачная, аб якіх найменш думае чытач, калі раскрывае кнігу. Я маю на ўвазе рэдактараў часопісаў і вылавецтваў. Калі мы патрабуем сёння грамадзянскай смеласці ад паэтаў, то гэтай жа чалавечай якасці мы павінны патрабаваць і ад нашых рэдактараў: без пэснага іх узаемадзеяння, з пісьменнікамі, без узаемападтрымкі немагчыма чакаць чагосьці значнага; у такой жа ступені неабходна падтрымка сталым паэтам маладых.

Беларуская паэзія на новым этапе развіцця. І цяперашня запаволенасць яе хады — адзнака сталасці, роздуму і пошукаў. А таксама і выбару. Ад гэтага выбару і будзе залежаць яе вартасць.

Марыя НЯМКЕВІЧ,
настаўніца.

Барысаўскі раён.

Люба ТАРАСЮК

СТАРЭ ЛЕС

Старэ лес, негаваркі, маўклівы
І поўны невыказнае тугі.
Смычкі усіх вятроў адгаманілі
На струнах соснаў, звонкіх
і тугіх.

Цяпер начамі доўгімі не спіцца,
І заціхаюць позна галасы...

Струменяць тонка светлыя
крыніцы,
Дзе маладыя выраслі лясы.

А ён зусім душою не старэчы,
Увесь працяты мараю адной,
Што сіні гром яму ўпадзе

на плечы,
Каб расчапіць і цішу і спакой.

ДЫСКУСІЙНЫ артыкул Р. Літвінава «Пустышкі з дыдактычным давескам» залугоўвае ўвагі хоць бы таму, што прысвечаны праблемам дзіцячай паэзіі, якія даволі рэдка трапляюць у поле зроку літаратурнай крытыкі.

Шкада толькі, што аўтар артыкула, вызначаючы вартасці і недахопы дзіцячай паэзіі на сучасным этапе, побач са слухнымі заўвагамі зрабіў нямаля аднабаковых вывадаў, не аргументаваў назіранні.

Р. Літвінаў лічыць, напрыклад, што аголены дыдактызм вынікае з ментарскіх давескаў у фінале верша. Меркаваць так — значыць падыходзіць да разгляду аднаго з галоўных недахопаў дзіцячай паэзіі — аднабакова і спрошчана. Прыпомніце: падагульняльнімі, «націскнымі» словамі завяршаюцца вершы У. Маякоўскага, С. Маршала, К. Чукоўскага, хоць творы гэтых майстроў слова не пакадаюць уражання аголена-тэндэнцый-

ДЗЕ Ж ВЫ, ТАВАРЫШЫ ДАСЛЕДЧЫКІ?

ных. Але справа, відаць, не ў маралізаваных канцоўках.

На першы погляд, з «указальным пальцам» размаўляе з малымі і Васіль Вітка. Вось верш «Бабры» (кніга «Чытанка-маляванка»):

Малайцы бабры,
Нашых рэк гаспадары,
Вартавы крыніцы,
І мушкі,
І лясоў,
І палы,
І тэўшыных галасоў.

А вось і той даважак, які паводзіць жах на Р. Літвінава:

Хто заб'е бобра —
Не пабачыць дабра.

Сказана прама, адкрыта. Аднак твор выклікае роздум менавіта дзякуючы падазенай «буйным планам» маралі, выказанай у форме прымаўкі.

Нямаля васьмі такіх «дыдактычных», а на самай справе вершаў, насычаных падтэкстам, сустракае чытач у творах Р. Барадзіна, А. Вольскага, П. Пранузы. У памянёных тут паэтаў факт набывае важную інтэрпрэтацыю, абагульняючы сэнс менавіта ў фінале і верш становіцца ілюстрацыяй да вызначанай загадка думкі.

Няўдасць у творах ілюстрацыйна-дыдактычных вывадаў часам гаворыць і аб тым, што паэтам, якія пішуць для дзяцей, бракуе майстэрства, у прыватнасці, умення будаваць твор. Гэтага яраз і не ўлічыў Р. Літвінаў. Непрадуманая, нязграбная кампазіцыя, няўменне будаваць верш так, каб усе яго элементы знаходзіліся ў пэўнай арганічнай узаемазвязі, прымушае паэтаў кампенсаваць кампазіцыйную неарганізаванасць уласнымі каментарыямі. Загадка сфармуляваны гэзі часам зусім надакучліва ілюструюць паэты

І. Муравейка («Для чаго снягір каліровы», «Зімовае лета», «Як селялі абаранкі», «Плача бярозка»), Я. Крупенька («Цудоўны настрой», «Дзве сарокі»), В. Лукша («Кларнет», «Трохвугольнік», «Піяніна»). Спрошчанага проціпастаўлення, размеркавання падзелу фарбаў на шэрую і светлую не пазбег і А. Дзержынскі.

Нельга аднак закрываць вочы на тое, што дзіцячая паэзія стала больш багатай на фарбы і адценні. Сёння ўжо маюць патрэбу ў даследаванні творчыя набыткі К. Кірэенкі, М. Калачынскага, А. Вялюгіна, Н. Гілевіча, А. Лойкі.

На жаль, у друку амаль нічога не было сказана пра цікавую кніжку С. Грахоўскага (пра падарожжы Васі Вясеўкіна), вершаваныя казкі Ул. Дубоўкі, твор В. Віткі «Буслінае лета».

Вялікі сёння попыт у малых на кнігі Э. Агняцэв, С. Шушкевіча, В. Зуёнка. Колькасць і якасць зрухі паэзіі ў кірунку паглыблення ва ўнутраны свет малых — відавочны. Разам з тым, дзіцячая паэзія ўзбагацілася фальклорнымі вобразамі, больш дасканальмі сталі мастацкія выяўленчыя сродкі, узрасла культура творчай манеры аўтараў. Гэта добра. Дрэнна, што даследчыкаў дзіцячай паэзіі — удумлівых, эрудзіраваных — мала. Назавём тут такіх цікавых і вопытных літаратуразнаўцаў і крытыкаў, якімі а'ўляюцца М. Яфімава, Э. Гурэвіч, М. Гіль, М. Барстоў, Ул. Жыжэнка.

У апошні час узбагацілася палітра А. Пысіна. На добры лад можна было б, пранікнуўшы ў яго творчую лабараторыю, зрабіць нямаля цікавых адкрыццяў.

Няблага было б убачыць ужо і грунтоўны артыкул пра паэзію Дануты Вячэль-Загнетавай. Паэтэса выхоўвае без нудоты і павучанняў, піша змагьянальна, шчыра. Прачытаеш дражнілку пра бусла:

Бусел, бусел, кленатун,
Схапіў жабу за каўтун.

І ўжо нельга адарвацца ад клопатаў, забаў, гульняў малых. Зрэшты, маленькія героі Д. Загнетавай і пазнаюць свет у гульніх.

Але недахопаў у дзіцячай паэзіі яшчэ нямаля.

Толькі ў выніку непатрабавальнасці М. Скрыпкі да сябе маглі з'явіцца ў вершы такія вось радкі:

Часта пасля працы
Тут бацькі бываюць.
У роднай Серабранцы
Пыл і пот змываюць.

Прачытаўшы радкі У. Ляпешкіна:

Ран вачмі варушыць
Ля ракі ў траве,

мімаволі думаеш, што такімі «адкрыццямі» аўтар выклікае ў дзяцей недавер'е: раг вачмі не варушыць. Неахайна ставячыся да радка, У. Ляпешкін часам блытае верш, збіваецца на двухсэнсоўнасць.

Паспрабуйце разабрацца, хто каго вазіў, прачытаўшы верш «Мара хланчка»:

Кран велізарны
Задзімленым тронкам
Вазіў на будоўлю
Да раніцы трантар.

Так, трэба пісаць і пра флору і пра фаўну, і пра новабудоўлі... Аднак перш за ўсё неабходна паэту мець на ўвазе пытанні выхавання асобы, прычыны калектывізму, маральна-этычныя нормы, патрыятызм, высокія пачуцці грамадзянскасці. А слабымі творамі гэтага дасягнуць нельга.

Б. ЗУБКОЎСКІ.

Пухавіцкі раён.

Першы верш у сябра
нарадзіўся,
У суседа — першае дзіця.

Гуслі-гуслейкі-самагуды —
Самі граюць і самі пяюць.
Як хацелася б гэтае цуда
У жыцці хоць разочак пачуць!
Я хаджу па птушыных дубровах,
Ля азёр, па вячымым бары
І шукаю пяючае слова —
Ці не кінулі дзе гусяры?

Алесь ШПЫРКОЎ

Дзе шалеюць над ціхім
Дняпром салаўі,
Ніткі срэбра таполя
цярушыць,—

Напамінкам аб першым
ракетным баі
На высокім узгорку
«Кацюшы»...
Сярод яснага неба маланкавы
гром.
Сорак першага ліпеня. Лававая
атака...
І гарэла зямля, як начны
касмадром.
На прыцэле — варожыя танкі.
Горад бачыць на досвітку
дзіўныя сны.
Каб спакой яго мірны ніхто
не парушыў,
Вартавым вышыні, вартавым
цішыні
На высокім узгорку «Кацюшы».



На пачатку сезона Рускі тэатр БССР імя М. Горькага пазнаёміў глядачоў з камедыяй Дж. Кіліці «Мілы падманшчык» у пастаноўцы рэжысёра А. Кузняцова.

На здымку — сцэна са спектакля. У ролі Патрыка Кемпбел народная артыстка ССРСР А. Клімава, Бернарда Шоў — заслужаны артыст БССР Ю. Сідараў.

Фота А. КАЛЯДЫ.

як адказ на адно з пытанняў, якія мучаць яго сёння. Права не быць людзьмі ён пакідае панам. Сам жа ён застаецца чалавекам. І сына свайго хоча бачыць чалавекам. Таму вырывае сьлёзку з яго рук.

— Трэба праўды шукаць не таларом, а розумам.

Словы вырываюцца ў Лявона нібы нечакана для яго самога. Удумваючыся ў толькі што сказанае, ён лічэ раз перажывае сваё адкрыццё: змагацца з адным чалавекам — гэта не значыць перамагчы яго. І ўжо ўпаўнена, чаканчы кожнае слова, гаворыць сыну:

— Дзел твой не меў розуму, я не маю, але ты яго мей...

Мы чуем, як разбіраюць дах на хаце Лявона панскія слугі. Зоська імкнецца спыніць іх, папрасіўшы літасці. Лявон спыняе іх з той жа страснасцю, што і Сымона. Толькі ўжо не слепа, інтуітыўна, а свядома:

— Не трэба!.. Годзе ўжо бацька твой спіны нагнуўся і парogaў набіваў. Я сам вінен і за ўсіх вас адказ панясу перад людзьмі і перад богам.

Абуджэнне чалавечай годнасці? Так, але не толькі.

Самае важнае для Лявона тое, што ён нарэшце знайшоў адказ на пакутлівае пытанне: у чым вінен? Вінен у тым, што «спіны нагнуўся». І яшчэ ў тым, што быў слэпы, пагорлівы, што далей сякеры думка не даходзіла. Дзе ж для яго выйце?

Спачатку ён чакаў нейкай пуда-

дзеінай дапамогі ад блізкіх, але тады ён ведаў толькі сваю бяду. Зараз жа ён усведамляе, што вінаваты. Вінаваты за тых, хто жыў да яго, перад тымі, хто будзе жыць пасля. «Адказ панясу перад людзьмі і перад богам»... І яму здаецца, што яго смерць пакладзе канец гэтай пераемнасці рабства, што яна разарве бясконцы ланцуг няшчасця і бед сям'і.

Ідуць апошнія хвіліны жыцця героя Хацкевіча. Вось ён зноў глядзіць кудысьці над нашымі галавамі, вось неяк дзіўна пабегу галавой, нібы яго дунуць каўнер кашулі, унутрана сабраўся, уладна аддаў апошняе распараджэнне перад «вялікай вандроўкай»:

— Не выходзьце з хаты, пакуль я не вярнуся.

І толькі калі раздасца крык: «Бацька навесіўся!», — стане нам зразумела, куды Лявон так упарта глядзеў увесь час. На тое дрэва, якое спачатку было яго слухачом і дарадчыкам, а зараз прыняло яго жыццё.

Перад С. Хацкевічам стаяла нялёгкай задача, бо роля зусім маленка. Яго герой літаральна сыходзіць са сцэны ў пачатку спектакля. Усё, што робіць артыст на сцэне, абумоўлена жыццём і ўнутраным светам Лявона.

Можна, гэта не будзе надта дзёрзка, калі скажу, што нешта ад шэкспіраўскага караля Ліра ёсць у гэтым вобразе, які з такім бляскам сыграў С. Хацкевіч.

І. ПІСЬМЕННАЯ.

Штогод у вучылішчы займаецца больш 300 навучэнцаў. І набор з кожным годам павялічваецца. Сюды прыходзяць юнакі і дзяўчаты, якія скончылі восьм класаў агульнаадукацыйнай школы. За чатыры гады навучання яны адначасова набываюць і агульную адукацыю ў аб'ёме дзевяці класаў і мастацкую спецыяльнасць. Для пашырэння кругагляду, для азнамлення з арыгіналамі майстроў мінулага і сучаснасці наладжваюцца паездкі ў буйнейшыя музеі краіны. Ездзяць у Маскву, Ленінград, Адэсу, Вільнюс, Рыгу, Талін. Улетку, у час вытворчай практыкі, навучэнцы раз'язджаюцца па ўсёй Беларусі, каб працаваць на пленэры. З практыкі звычайна прывозяць шмат замалёвак, эцюдаў, кампазіцый. Лепшыя з іх экспануюцца на выстаўках у вучылішчы — асенніх, пасля канікул, веснавых і наладжаных у гонар розных юбілейных дат. Іншы раз выстаўкі твораў навучэнцаў вучылішча наладжваюцца ў парках горада. Найбольш цікавыя работы трапляюцца на рэспубліканскія і нават на ўсе-саюзныя маладзёжныя выстаўкі...

Сваё дваццаціпяцігоддзе вучылішча адзначае настойлівымі пошукамі дасканалых метадаў навучання. Пераглядаецца метадыка выкладання многіх прадметаў. Пераглядаюцца планы, праграмы. Метадычныя кабінеты шукаюць лепшыя метады выкладання кампазіцый, малюнка. Вялікія патрабаванні прад'являюцца да выкладання шрыфтоў.

Адзін з асноўных клопатаў усяго калектыву педагогаў вучылішча — фарміраванне ў навучэнцаў марксісцка-ленінскага светапогляду, высокага грамадзянскага сумлення, пачуцця са-вецкага патрыятызму.

СКРЫПКА ГАЛЬЯНА — У МІНСКУ

У Мінску знойдзена скрыпка работы вядомага італьянскага майстра сярэдняга XVIII стагоддзя Фернанда Гальяна, паслядоўніка славаціта Антоніа Страдзівары.

Загадчык кафедры струнных інструментаў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі дацэнт Н. Бранешнікаў, які выявіў гэты каштоўны інструмент у сям'і музыканта-амагара, паведаміў карэспандэнту БЕЛТА:

— Гэта вельмі рэдкая знаходка. І яна, натуральна, выклікала вялікую цікавасць у спецыялістаў і музыкантаў. Устаноўлена, што скрыпка зроблена Фернанда Гальяна ў лепшую пару яго творчасці, калі яму было 36 гадоў. Ён быў старэйшым сынам Мікалая Гальяна, таксама вядомага скрыпачнага майстра, працаваў на мадэлях

свайго дзёда Аляксандра Гальяна і свайго бацькі, а пазней у стылі Страдзівары. Да гэтага стылю адносіцца і мінская знаходка.

Фернанда рабіў інструменты канцэртнага плана. У падрабязным чэшскім каталогу італьянскіх інструментаў скрыпка знойдзена ў Мінску, не ўлічана. Адзін з лепшых савецкіх рэстаўратораў струнных інструментаў А. Качаргін даў знаходцы высокую ацэнку. Цудоўны яе гук, лад. На ўнутраным боку ніжняй дэкі захавалася наклеяка — спайго роду фірменны знак італьянскага майстра: «Фернандус Гальяна, сын Мікалая. Зроблена ў Неапалі

ў 1760 годзе». Удалося высветліць, што сям'я рашэйскага ўладальніка набыла скрыпку ў Мінскім павеце ў 1914 годзе. Як яна трапіла сюды з Італіі — невядома...

Каштоўная знаходка пройдзе рэстаўрацыю ў Маскве. Будзе выпраўлен шэраг дэфектаў, пакаінутых часам. Скрыпка ўойдзе ў створаную на даўня па рашэнні Міністэрства культуры БССР рэспубліканскую дзяржаўную калекцыю унікальных музычных (эмічковых) інструментаў. Сюды будуць перадаць таксама ўзоры лепшых работ беларускіх майстроў.

С. РАТГАЎЗ.
(БЕЛТА).

У АСНОВУ аповесці Рыгора Няхай «Туман над стэпам» леглі аўтабіяграфічныя падзеі. Письменнік ашчадна абыходзіцца з фактычным матэрыялам, вялікую ўвагу ўдзяляе раскрыццю ідэйнай задумкі.

Успомнім той эпізод з аповесці, дзе паказваецца, як партызаны пераганяюць праз Дняпро табун коней. Дняпроўская строна зносіць іх уніз. Коні заблытваюцца ў сетках, якімі была перагароджана ў гэтым месцы рака, і топяцца. Гэты канкрэтны выпадак узнімаецца на вышнім мастацкага абагульнення, успрымаецца чытачом як асуджэнне вайны, як асуджэнне ўсямага гвалту над жыццём.

Адметныя і тыя старонкі аповесці, дзе аўтар паказвае ўсенародную любоў украінцаў да свайго вялікага Кабзара...

Аднак не ўсюды матэрыял падсвятляецца пісьменніцкім роздумам — найчасцей у аповесці пераважае апісальнае ўзнаўленне падзей без іх належнага эстэтычнага асэнсавання. У творы выступаюць кулямётчыкі, радысты, разведчыкі, камандзіры, радысты партызаны, але слаба адчуваюцца непаўторныя індывідуальнасці, для якіх уласцівы свой склад мыслення, свае думы і пачуцці, мары і спадзяванні. Пра смерць савецкіх патрыётаў гаворыцца павярхоўна, аўтар сухімі, канцылярскімі фразамі паведамляе пра гібель сваіх герояў.

«Я зірнуў з-за дрэва. У жыцце, схопіўшыся за нагу, корчыўся Ваню. Да яго падбягалі карнікі. А праз хвіліну пачуўся аглушальны выбух

Рыгор Няхай. «Туман над стэпам». Выдавецтва «Беларусь». Мінск, 1971.



НАВІНкі
КНІЖНАЯ
ГРАФІКА

Гэтыя малюнкi зрабіў Барыс Забораў да «Казіі пра цара Салтана» А. С. Пушкіна. Ілюстрацыі стылізаваныя пад старажытна-рускую мініяцюру. Яны выклікалі нягала спрэчку: так Пушкіна яшчэ не ілюстравалі. Але ж нельга не пагадзіцца, што малюнкi Б. Заборава — прыгожыя...



гранаты і крык раненых. Значыць. Ваню да канца выканаў свой абавязак, не даўся жывым у рукі фашыстаў». — піша пісьменнік пра смерць аднаго з партызанаў, а праз некалькі старонак амаль тое ж самае паўтарае пра гібель другога: «Калі яны (фашысты. — Я. Л.) абступілі раненага палкоўніка, пачуўся выбух лімонкі, скавытанне і энкі немцаў».

Загартаваны воін да канца выканаў свой абавязак».

Тут ёсць канстатацыя факта, ёсць яго адлюстраванне, але няма болю, няма пранікнення. Чытачу цяжка вызна-

галоўнае — людзі, якія папаўняюць партызанскія атрады або ідуць на заданне ў варожжае пекла. Ад выбару рашэння такіх людзей, як Кузьма Савельевіч, залежалі тысячы чалавечых лёсаў.

У мастацкіх адносінах фігура Кузьмы надзвычай выгрышная, таму што гэтаму чалавеку прыходзіцца дзейнічаць у самых складаных абставінах, якія нараджаюцца перышчэтымі ваеннага часу. Ён мог бы перарасці ў вобраз найвялікшага трагічнага гучання, стаць значным мастацкім адкрыццём пісьменніка. Аднак Рыгор Няхай пай-

аўтар і ідэйна-эстэтычную функцыю цэнтральнага вобраза аповесці — Людчыка. У «Тумане над стэпам» цэлы вялікі раздзел прысвечаны паказу таго, як падпольныкі праводзяць рэпетыцыю будучага выступлення на ворага. Кажучы па праўдзе, нават мне — чытачу, не знаёмаму з трывогамі ваеннага часу, — здаецца ў вочы лўная непа-тэрбнасць гэтай рэпетыцыі. Сапраўды, ва ўкраінскіх сёлах стаяць нямецкія гарнізоны, а Людчык без усякага сумнення аддае загад выступаць у стэп толькі дзеля таго, каб правярць боегатоўнасць бу-

запраграмаванымі, пазбаўляюцца самастойнасці і арыгінальнасці. Выглядаюць яны нейкімі бясколернымі. Нават Грэчка, які, паводле аўтарскай задумкі, павінен быў атрымацца вельмі каларытнай фігурай — усё ж такой не стаў. Хоць пісьменнік неаднаразова падкрэслівае, што яго герой і філосаф, і жартунык, і фантазёр, але ён не становіцца любімцам чытача: жарты пласкаватыя і ардынарныя, і робіцца сумна і някавата за гэтага чалавека.

Па нацыянальнасці Грэчка — украінец, але я, напрыклад, нічога ўкраінскага ў ім не заўважыў: тыя прымаўкі, якімі ён часам сыпле да толку і без толку, можна вычытаць у папулярным зборніку беларускага фальклору. А можна ж было расквеціць яго гутарку тымі самацветамі, на якія так багата ўкраінская мова, і якія былі б бліжэй і зразумелымі беларускаму чытачу і без непатрэбнага перакладу...

Канец аповесці сведчыць пра тое, што Рыгор Няхай думае прадоўжыць працу над тым матэрыялам, які лёг у аснову «Сарочага лесу» і «Туману над стэпам». Будзем спадзявацца, што аўтар у наступным творы дасць нам не толькі апісанне ўбачаных на вайне падзей, але і паспрабуе па-мастацку асэнсаваць іх і пераплавіць у хвалюючы, эмацыянальна насычаны і завершаны ў ідэйна-эстэтычных адносінах твор. Лепшыя старонкі аповесці «Туман над стэпам» сведчаць аб тым, што пісьменнік здольны на гэта.

Яўген ЛЕЦКА.

ПЕРАЖЫТАЕ І НАДУМАНАЕ

чыць свае адносіны да некаторых герояў, бо аўтарскія характарыстыкі часамі разыходзяцца з тымі рэальнымі дзеяннямі, праз якія героі самараскрываюцца.

Так атрымалася, на нашу думку, з ідэйна-эстэтычным асэнсаваннем вобраза начальніка партызанскай разведкі. Тыя грамадскія функцыі, якія выконвае Кузьма Савельевіч, дазвалялі гэтаму вобразу ўзяць на сябе ў сістэме твора значную мастацкую нагрузку. Сапраўды, усе тыя найбольш адказныя і небяспечныя заданні, якія праводзіць партызанская контрразведка, пакароўваюцца рукою Кузьмы — Кузьмы Савельевіча: і падрыў чыгуначнага моста праз Дняпро, і арганізацыя заканспіраванай аперцыі ў Кіеве і ў вобласці, і кватэрнацыя радыёсувязі, і

шоў на лініі найменшага супраціўлення: там, дзе Кузьму Савельевічу трэба дзейнічаць у складаных сітуацыях, дзе яму трэба прымаць самастойнае адказнае рашэнне, там аўтар пазбаўляе яго права голасу. Так атрымліваецца, напрыклад, у тым выпадку, калі Кузьма павінен вырашыць пытанне аб прыёме Людчыка і яго таварышаў па акружэнні ў партызанскі атрад.

Часам, нягледзячы на аўтарскую дэкларацыю аб чалавечнасці Кузьмы Савельевіча, ён паказвае сябе думшўна халодным і абьяктым да чалавечага лёсу. На ўвазе маецца, перш за ўсё, самазабойства разведчыка-капітана і рэакцыя Кузьмы Савельевіча на гэты выпадак.

Недастаткова ўяўляе сабе

дучага партызанскага атрада. Вядома, гэта выступленне не можа быць незаўважаным для немцаў. Некаторыя падпольныкі, у тым ліку і Людчык, трапляюць у варожыя рукі, аднак пазбягаюць небяспекі да неверагоднасці лёгка.

Не на вышнім знаходзіцца гэты герой і тады, калі ў стэпавым раёне пачынае партызанскую барацьбу. Гінуць дзесяткі савецкіх патрыётаў, не прыносячы адчувальных страт ворагу. Твор толькі б выйграў у мастацкіх адносінах, калі б аўтар надаў свайму герою больш самастойнасці, ініцыятыўнасці, як у дзеянні, так і ў слове, пачуцці, думцы. Сказанае ў адносінах да Людчыка адносіцца і да іншых вобразаў. Бо, сапраўды, усе героі аповесці выступаюць у асноўным паярэдне

ПЕРАД ТЫМ, як ступіць за брамку, Мікола трохи пастаяў на падворку, быццам назаўсёды развітваўся з роднымі кутам. Да яго падляцеў Жучок. Даверліва скавытнуў, весела віляючы хвостом, перануўся аб нагу. Але Міколу было не да яго, ён змрочна пазіраў на сабаку, на ўсё, што траплялася на вочы.

На двор выйшаў бацька. Прарэзліва рыпнулі дзверы — бы разанулі на Міколавым сэрцы. Бацька закурў, некалькі разоў запар глыбока зацягнуўся дымам. Пацёр цыгарэту ў пальцах і шпурнуў яе пад ногі, сярдзіта ўтаптаў абцасам у зямлю. Злосна сказаў:

— Ну, развітайся? Пайшли, арыштант. І ўжо не азіраючыся на сына, ён шпарка пакрочыў з двара. Дробненька тупаў здатнымі да жывай хадзі нагамі і бурчэў:

— Во так, табе, неслух, праводзіны мае, калі і сам зганьбіўся і бацькам сэрца рвеш. Во так табе...

У вузкай доўгай зале было людна. Трывога не пакідала Міколу, расла, студзіла нутро. Нешта сумна-пакорлівае і насцярожліва-зацятае было ў ягонай паставе. Ён асцярожна, нібы штосьці вельмі кволае і далікатнае, трымаў старую матроскую бесказырку. Каўнер шэрай кашулі быў расшпілены, і на грудзях віднеўся трохкутнік палівай матроскай цяльняшкі.

На пытанні судзі Мікола адказаў неахвотна. Буркне, і толькі далёка ў шэрых зэрках ледзь-ледзь заблішчаць нейкія халодныя жарсвінкі.

Народны суддзя Максім Сцяпанавіч, сярэдніх год чалавек, іншы раз перад тым, як залытаць, заклапочана моршчыў лоб, нейкі час маўчаў, ду-

пра мора яму далбоніў, пра караблі тыя. З таго вась усе і пачалося... Дзядзька паехаў, а ён, — Астасі кіўном галаву паказаў на сына, — нават са сну збіўся. Разам з курамі ўстае і на прыстань шыбуе. Пакуль у школу не ісці — усе на рэчцы той. Я язык натрудзіў, казаўшы: «Кінь, Мікола, гэтыя дурыкі, бярыся за навуку!» Шморгне носам, адвернецца. Але бачу: урэшце, за кніжкі сеў. Ну, думаю, узяўся за розум хлопец. Чытае. Ды дзе там! Ён, аказваецца, пра гэтае, пра марское дзела...

Бацька сурова прабег вачыма па доўгай, гнуткай постаці сына.

— Во сёлета ён скончыў васьмігодку. Прыносіць дадому пасведчанне і залілле: «Буду пасту-

Двое сярдзіта заспрачаліся... На іх вырнуў цыган, які сядзеў побач, і яны адразу прыціхлі. Цыган быў гарбаносы, барадаты, у вышвілай гімнасцёрцы. Ён адразу, як толькі з'явіўся ў зале, кінуўся Максіму Сцяпанавічу ў вочы. Суддзя ведаў яго. Калісьці ён за пазыку, атрыманую ў дзяржавы, купіў на ўкраіне мястэчка хаціну. Працаваў возчыкам у канторы па нарыхтоўцы жыллы, падрабляў там-сям: каму паліва прывязе, каму агарод узарэ. А пазыку не вяртаў. Давялося спганяць яе ў прымусовым парадку.

Увесь час, пакуль ішоў суд над Міколам Скакуном, цыган быў маўклівы і нейкі задумлівы. А тут раптам закоўзаўся на лаве, загаварыў, бліскаючы вачыма:



Аляксандр
КАПУСЦІН

АПАВЯДАННЕ

апошнія слова

маў. У зале панавала цішыня. І ад маўчання судзі, і ад гэтай цішыні прысутным рабілася няёмка і трывожна.

Утаропіўшыся некуды паверх галавы судзі, маўчаў Мікола. Маўчаў ён і тады, калі перад судом з'явіўся сведка — міліцыянер Сташук.

Сташук раскаваў, што апоўначы, ідучы берагам, ён яшчэ здаў заўважыў, як чалавек з ношгай на спіне кінуўся да рэчкі. І хоць месяц схавуўся за хмару і цяжка было ў цемры разабраць, дзе што, ён усё ж угледзеў хлопца і затрымаў яго.

Раніцай высветлілася: злодзей вырваў прабоў у дзвярах кладуці і забраў матор. Лодку адвязаў, падабраўшы да замка ключ.

Увесь час, пакуль міліцыянер гаварыў, Мікола круціў у руках бесказырку, спрабаваў нават чысціць яе. Максім Сцяпанавіч зрабіў яму заўвагу, каб слухаў. Ён узяў галаву і нейкі час сядзеў нерухама, глядзеў на Сташука, але ў яго позірку па-ранейшаму не было ніякіх адзнак узрушанасці. Думаючы аб нечым сваім, ён зноў схліўся над бесказыркай.

Сведка, пакрыўджаны такой наўмыснай няўвагай, абурўся:

— Сорамна так, грамадзянін Скакун! Сорам і ганьба — красці...

Раптам ён успомніў, як маці Міколы кляла яго, што пацягнуў сына ў міліцыю — даў бы па карку ды і выпусціў. Сташук глытнуў сліну, нібы яму хацелася прагнаць смагу, развёў рукамі:

— Ну, вы паглядзіце на яго, грамадзяне судзі, з ім чалавек гаворыць, а ён? Хоць бы што — свой стары картуз гладзіць...

Мікола зноў узяў галаву, яго тонкія адтапыраныя вушы паружавелі. Скуласты, смуглявы твар з аблудненым носам нечакана расплыўся ва ўхмыльцы.

— Які яшчэ картуз? Хіба ж матросы... у картузах ходзяць?

— Ён ужо матрос... Бачылі вы яго? — быццам апелюючы да прысутных, Сташук абвёў позіркам залу і, яшчэ больш абурўшыся, узвысіў голас: — Вы зразумелі мяне? Я ў вас, гора-матрос, пытаюся, зразумелі?

Хлапец прыжмурыўся, лізнуў языком асмяляныя губы. Кінуў:

— Зразумеў.

— Ну, вась так лепш. Лепш, — Сташук, усведамляючы, што ён сумленна і да канца выканаў свой абавязак, супакоўся. Але, атрымаўшы дазвол сесці, раптам неяк трывожна і заклапочана паглядзеў на падсуднага:

— Чэш, адумаўся, хлопец, адумаўся. Ды бярыся за розум.

Ускінуў пабеленую сівізнай галаву, не па ўзросту жвава павярнуўся і пайшоў.

Потым паклікалі Астасу Скакуна — бацьку падсуднага. Астас борзда праныўся між людзей, хуценька пратупаў да судовага стала.

— Па вашаму выкліку з'явіўся, — адрапартаваў.

— Што вы, сведка, раскажэце суду?

— Што раскажу? Тое, што і следчаму казаў. Дзядзька гэтага падшыванца — марак, ва ўсім вінаваты, — хутка загаварыў Астас. — Прыязджаў да нас на пабыўку, дык вы ведаеце, гра-

паць у рачное рамеснае вучылішча». Ах ты, кажу, свавольнік! Будзеш рабіць, што загадаю. Не хочані вучыцца — асвойвай бацькава рамяство, садзіся за машыну і круці баранку. Дык жа яму хоць кол на галаву чашы: у рамеснае вучылішча — і толькі.

Астас не слухаў, як асуджальна загула зала, не звяртаў увагі на вострыя позіркі судзі. Шчуплы, вяртлявы, як верабей, ён мітусліва пераступаў з нагі на нагу і апантана даводзіў сваё.

— Але ў рамеснае я не пусціў яго. У мяне так: сказаў — адрэзаў. Гляджу, здаецца, паразумнеў мой марак, прыціх. Ну, думаю сабе, дайшлі да яго бацькавыя словы. Ды тут якраз папыхала на канікулы хлопцаў, што ў тым рамесным вучалішча. Згаварыліся яны і папалылі на лодках па Дняпры ў нейкае падарожжа, а яго — не ўзялі. Ты ж, кажуць, усё роўна да нас вучыцца не пойдзеш... А потым — гэтая вась непрыемнасць надарылася.

Астас трохи памаўчаў, збіраючыся з думкамі.

— Калі, грамадзяне судзі, будзе ласка ваша, каб не пасадзіць гэтага лайдака ў турму, я ўжо за яго вазьмуся. Я яго... у гараж сілком, сілком зацягну. Я яго... Бо калі што якое — сапсуецца ён там, у калоніі. Усе ж гавораць... — Астас панкнуўся да сына, нібы хацеў прыгладзіць растрапану чупрыну ды адразу ж апусціў руку, вінавата зірнуў на Максіма Сцяпанавіча.

Максім Сцяпанавіч аб'явіў судовое следства закончаным, даў апошнія слова падсуднаму. Хлопец усхапіўся, зморшчыўся, бы глынуў чаго горкага. Але — маўчаў.

— Прасіся, кажу, прасіся, — нервова засіпеў у яго за плячыма бацька. А той нібыта і не чуў нічога, нібыта быў думкамі ад усёго далёка-далёка. Каб неяк разварушыць падсуднага, Максім Сцяпанавіч запятаў:

— Ці ўсвядомлілі вы агіднасць свайго ўчынку? Мікола буркнуў:

— Ага, усвядоміў... Выцёр твар.

Суддзя пазіраў яму ў вочы і яго ўсё больш апаноўвала дзіўнае ўражанне: быццам ён здаўна, з маленства ведаў гэтага хударлявага з доўгай шыяй хлапца — відаць, па характары добрага, пакладзістага, але затурканага і таму не вельмі ахвочага да размоў.

Сцяпана Максімавіча заўсёды хваліла справдечная загадкавасць чалавечых сэрцаў, але ён, звыклы да сваёй нялёгкай працы, да свайго адзнага абавязку, стрымана дапытваўся:

— Што яшчэ скажаце?

Астас Скакун, бачачы, што сыноч не слухае яго і не будзе прасіцца, сам усхапіўся з лаўкі:

— Дазвольце яшчэ мне пару слоў. У яго заўсёды... бы бульба тая ў роце. Грамадзяне судзі, ён зразумеў ужо, усё зразумеў... А калі не — дык потым я дапамагу яму ў гэтым... Будзьце ўпэўнены... Ну, а ты скажы што-небудзь, сыноч!

Хлапчук заварушыўся, зірнуў на Максіма Сцяпанавіча спадлыба.

— Што сказаць? Пра аборку скажу... Каб яна не гніла была ды не парвалася, дык завёў бы матор і дзядзька міліцыянер мяне б ніколі не злавіў. Цяпер я дзе-небудзь каля Кіева плыў бы!

— Грамадзянін суддзя, дай мне сказаць. Я праўду скажу. Адпусці хлопца дадому! Ці ж ён каня ўтраў? Не, не каня — павалок жалеза... Вось каб каня!

Пачуўся добразычлівы рогат. Твары ў людзей пасвятлелі: кожны нібы скінуў нейкі цяжар з душы... Не, тоячы болей сваіх думак, меркаванняў. І былі чамусьці яны не такія ўжо суровыя, як раней.

Там, дзе зайшло сонца, неба яшчэ было светлае, хоць на зямлю ўжо клаўся прыцемак. Астас Скакун у майцы, босы, сядзеў на дубовым кругляку, што некалі яшчэ Астапамым бацькам меўся ў падмурак на штандары. Пасля ўсяго дзённага тлуму і хваланняў Астапу хацелася пабыць аднаму, паразважаць над тым, што адбылося... Ён пазіраў за раку. Там у месчнай сціпанасці загусаў туман, заўзята рыпелі драчы. Часам яны сціхалі, і тады Астас міжвольна ўзраўся ў цёмную грыву лазняку, бы чакаў, што там вась-вась абзавуцца салаўі, якія вельмі залівіста цэхкалі на пачатку лета.

Не заўважыў, калі стаў думаць, як заўтра са спрытам колішняга франтавога шафэра будзе накручваць неабходныя для плану тонкіліметры, пасадзіўшы побач з сабой у кабінэ Міколу. Не, цяпер ён возьмецца за лайдака, вачэй з яго не спусціць. Столькі перажыў з-за яго і сораму і трывогі!

Успамінаць сённяшні дзень Астапу было прыкра, але, мажліва, таму, што ён гнаў ад слабе ўспаміны пра суд, яны настэрна лезлі ў галаву.

Пачуўшы, што прысуджаны на два гады пазбаўлення волі ўмоўна, Мікола разгублена заўсміхаўся, а на вачах заблішчэлі слязіны. Ды ён не хаваў іх, не саромеўся, бо тая душэўная палягка, якая нечакана прыйшла да хлопца, была вартай слёз.

Суддзя яшчэ нешта гаварыў, а Мікола ўскінуў на галаву бесказырку ды адразу ж спыхаўся, зняў. Раз, другі сцяпануў вострым худым плячом, нібыта хацеў нешта сказаць, але не знаходзіў слоў. Здавалася, што маўчаць яму невыносна, што нясцерпна хочацца падзяліцца самым патаёмным. У той момант Астапу нямаведама чаму падалося недарэчнае: калі б вась зараз знік гэты незвычайны бляск у сынавых вачах, у зале адразу ж стала б цёмна...

На лузе шаснуў ветрык-пізавік, скубануў, загойдаў кусты. Недзе далёка пачуліся навалнічаныя грымоты. З захапленнем, бязладна заходзіліся драчы. Астас слухаў іх і думаў: якія ж словы карцелі тады Міколу? Можа ўсё пра тое ж, пра сваю мару: як ён успеніць маторным вінтам хвалі на Дняпры? Як апантана хоча стаць матросам? І ў каго ён такі ўпарты? Нікога не слухае... Падавай яму мора — і ўсё... Бацькі гэтага мора не бачылі і не згубілі нічога, дзяды спрадвеку на зямлі... Дык не, убіў сабе ў галаву нямаведама што хлопец. Без розуму ідзе ў жыццё. А можа і не зусім так, можа і не зусім ён разумее сына? Дарэмна лаяўся?

— Астас, ці ты збіраешся класціся спаць, ці не? — сонна гукнула з хаты жонка.

Яе санлівы голас зусім разлаваў Астасу: і спіцца ж ёй, скажы ты, пасля такой бяды? А ў судзе ўсё войкала, усё мела... У яго было адчуванне як у чалавека, які сам пакуль што не ведае, чаго шукае, які на нешта забыўся і хоча вярнуцца за тым нечым ужо ў дарозе. Ён яшчэ не ўсведамляў, што падсвядома пачынае жыць новым, хай пакуль невыразным, хвалючым пачуццём пра лёс сына.

ЁСЦЬ ВОПЫТ, ЁСЦЬ НАТХНЕННЕ

Віталій ЧАЦВЯРЫКОЎ,



рэжысёр
студыі
«Беларусьфільм»

ЧЫТАЮЧЫ Пастанову ЦК КПСС «Аб мерах па далейшаму развіццю саветскай кінематографіі», кожны з тых, хто ўдзельнічае ў стварэнні фільмаў, абдумвае зробленае і вялікімі студыйнымі калектывамі, і ім самім. Гэта натуральна: каб наперад працаваць па высокіх крытэрыях, варта

азірнуцца, узважыць і здабыткі, і пралікі, прааналізаваць добра табе вядомае. Бо экранная творы — плён хоць і значных па колькасці творчых груп, але маюць выразныя адбіткі пэўнай мастакоўскай індывідуальнасці: у адным выпадку — сцэнарыста, у другім — рэжысёра, у трэцім — віртуознага апэратара і г. д.

Асабіста я пачынаю ў мастацкім кінематографіі. Здымаюся як выканаўца роляў у фільмах «Юнацтва бацькоў», «Калыханка»... Потым мне захацелася паспрабаваць свае сілы ў рэжысёры. Звязаў свой лёс з дакументальным кіно. Думаю, гэта ўжо надоўга, калі не на ўсё жыццё. Праўда, часцей бывае наадварот: чалавек з дакументальнага жанру прыходзіць у мастацкае кіно. Але я не шкадую аб сваім выбары. На маю думку, дакументальны жанр узбагачае чалавека як рэжысёра і грамадзяніна. Выяўленчыя сродкі тут такія багатыя і разнастайныя, што адкрываюць прастору для смелых пошукаў і здзяйсненняў. Да таго ж лепшыя дакументальныя стужкі маюць значэнне палітычнага дакумента часу.

Скажам, на прыкладзе герояў Вялікай Айчыннай вайны выходзяцца і будзе выходзяцца моладзь. Таму паказ усенароднай барацьбы падпольшчыкаў і партызан у творах кінематографіі набывае асабліва важнае гучанне. З уважэннем гэтай тэмы не трэба марудзіць. Час ідзе, а з ім адыходзяць былыя ўдзельнікі супраціўлення фашызму. Нашчадкі не даравалі б нам, калі б мы, дакументалісты, не адлюстравалі баявыя справы бацькоў на экране.

Хацелася б адзначыць яшчэ адну прапагандысцкую функцыю дакументальнага кіно. Справа ў тым, што буржуазныя ідэалогі прыніжаюць значэнне падпольнага і партызанскага руху, у прыватнасці, і ў Беларусі.

Яны часта сцвярджаюць, нібы барацьбу вялі асобныя, разрозненыя групы нічым не аб'яднаных паміж сабой людзей, якія не мелі яснай палітычнай мэты, а толькі помсцілі ворагу за асабістыя крыўды.

Таму зазначу, што і наш шматсерыйны фільм «Руіны страляюць» ствараўся як своеасаблівы адказ фальсіфікатарам гісторыі. Мы стараемся раскрыць крыніцы патрыятычнага подзвігу народа, складанасць і небяспечнасць барацьбы на часова захопленай тэрыторыі, паказаць самаадданасць саветскіх людзей. Аўтарскі калектыв імкнуўся праз усё шэсць серый фільма пранесці думку аб тым, як гітлераўцы не здолелі і не маглі зламаць народную еднасць. Такой рашучай барацьба супраць фашызму была таму, што яе ўзначальвалі камуністы-ленінцы.

Зразумела, у выбары, распрацоўцы і ўвасабленні тэмы сродкамі кіно значная роля належыць літаратурнай першааснове. Мне ў рэжысёрскай практыцы даводзілася сутыкацца з адмоўнымі і станоўчымі прыкладамі супраціўлення кінематографістаў са сцэнарыстамі. Такая праца вымагае ўзаемаразумення паміж прадстаўніцкамі літаратурнага цэха і кінематографістамі. Тут магчымы і гарачыя спрэчкі, і рэзкія разыходжанні ў думках і намерах. Наогул літаратару трэба, мабыць, быць падрыхтаваным да «нечаканасцей», а рэжысёру — да тактоўнага абыходжання з тым, хто напісаў сцэнарый. Тут пераконвае той, хто ўмее наперад «бачыць» лепшы варыянт эпізоду, сцэны, мантажнага ходу, хто мае на ўвазе не «прэстыж», а інтарэсы справы.

Да гэтага часу я не магу сабе дараваць, што ўзяўся за пастаноўку сцэнарыя «Сашы-Сашчкі». Гэта паважальны ўрок у маёй творчай біяграфіі: дарэзная трата энергіі і часу,

яскравы прыклад таго, што запускаць у вытворчасць фільм па «сыр'ем» сцэнарыі нельга. Як кажуць, дзю сабе зарок...

Але вось сустраўся я з журналістам В. Марозавым, і мы, як кажуць, знайшлі шляхі да сапраўднай садружнасці літаратара з рэжысёрам. Дакументальная кінастужка «Пакараны смерцю ў сорак першым» была першым прыкладам такой садружнасці. Цяпер мы супрацоўнічаем з пісьменнікам І. Новікавым і Т. Чыгрынавым. Пяты год здымаем, манціруем «Руіны страляюць». Чатыры серыі ўжо ведае грамадзкасць...

Наогул у дакументальным кіно рашаючае значэнне мае пошук факта, ісціны, героя. Такі пошук — галюнае «амплуа» журналіста. Ён глыбей ведае жыццё, штодзённа сутыкаецца з пэўнымі з'явамі, знаходзіцца ў асяроддзі людзей рознай прафесіі, — усё гэта дае матэрыял і для кінематографічнага асэнсавання. Журналіст з цягам часу становіцца прафесійным сцэнарыстам, натуральна, пераадоўвае «бар'ер спецыфікі» экранна, авалодае «сакрэтам» гэтага мастацтва. Праз такую стэдыю прайшоў, дарэчы сказаць, журналіст І. Новікаў: спачатку ён пісаў дакументальную прозу, а потым гэты вопыт арганічна перайшоў у новую якасць — сцэнарную...

Я ні ў якім разе не адмаўляю ролі прафесійных літаратараў-сцэнарыстаў. Наадварот, хачу сказаць, што і яны павінны па-журналісцку глыбока вывучаць жыццё, быць шукальнікамі дакументальнага матэрыялу, патрэбнага кіно. Яшчэ лепшы вынік дае спалучэнне гэтых дзвюх прафесій — журналіста і кінематографіста. Літаратурны сцэнарый — не догма, гэта — аснова, якая ў залежнасці ад абставін змяняецца, прычым часам у перыяд здымак фільма.

СЯРОД стужак, прызначаных спрыяць папярэньню эканамічных ведаў і папулярызацыі перадавога вопыту, ёсць і так званыя «заказныя». Коротка кажучы, гэта тыя фільмы, якія больш глыбока даследуюць прадмет. Калі храніцёры і дакументалісты часам аддаюць больш увагі апэратывнасці, імкнучы падкрэсліць сюжэт і выразныя кадры («прыгожыя»), то стужка, зробленая па запрапанаванай заказчыкам анатацыі, мае на мэце грунтоўны і па-навуковаму сталы аналіз факта, метаду, прыёму, рацыянальнай прапановы. Зразумела, і тут патрэбны кінематографічна цікавы сюжэт і прыгожы кадры ў разумным мантажы, але ўсе выяўленчыя сродкі падначальваюцца яснай, скажам, інжынернай ці арганамічнай думцы.

Звычайна на працягу года аб'яднанне «Летапіс» кінастудыі «Беларусьфільм» па заказах міністэрстваў і ведамстваў краіны выпускае каля 17 карцін. Сёлета іх будзе 14 (26 частак).

Варта разгледзець — хоць бы некаторыя тэндэнцыі, якія ўзнікаюць у працэсе стварэння такіх фільмаў. Ды і слухнае пытанне — ці мэтазгодны быў часам заказ? Сродкі ж на вытворчасць заказнага фільма выдатноўваюцца немалымі. Рэжысёры неахвотна бяруцца за іх стварэнне, спасылаючыся на тое, што тут, маўляў, маля прасторы для выяўлення творчых магчымасцей сцэнарыста, пастаноўшчыка, апэратара... Нядаўна мне давялося паглядзець некалькі карцін гэтага жанру аб'яднання «Летапіс». Былі сярод іх і такія.

...Успыхнуў экран — пачаўся двухчастковы фільм «Беларусь — рэспубліка высакаразвітай прамысловасці». Гэта — заказ Міністэрства асветы БССР. І ўжо літаральна з першых кадраў мяне пакінула прадурятая думка аб тым, што стужка рабілася па загадзя вызначаным плане, што на экране мы адчуем элемент абавязковасці — здымай, маўляў, так, як мы хочам. Сцэнарыст А. Стаўроў, рэжысёр Ул. П. Цялюк, апэратар Ул. Ул. Цялюк захапілі наша ўяўленне грандыёзным размахам будаўніцтва ў рэспубліцы, расказалі пра індустрыяльную Беларусь пераканаўча, цікава і, я б сказаў, паэтычна. Яны не «выконвалі за-

каз», чужую волю, а зацікаўлена даследавалі тэму.

Заслугоўвае ўвагі апэратарская работа. Здагадваюся, што Уладзімір Цялюк (малодшы) узяўся па крутых дахах, гойдаўся на пад'ёмных кранах, вісеў, прывязаны да бартавога кранштэйна верталёта і г. д. Рабілася гэта не дзеля знешняй эфектнасці кадраў: менавіта людзі прыцягваюць увагу аўтараў, стваральнікаў, працаўнікі. Яны ж і з'яўляюцца галоўнымі героямі кінаапаўдання.

Дзеля справядлівасці адзначым, што багаты на лічбы і факты дыктарскі тэкст, мог быць менш рыта-

мі нарыстаюцца вядомыя бульбаводы рэспублікі. Мэта кінадакументалістаў — данесці да працаўнікоў калгасных і саўгасных палёў сучасныя арганамічныя парады і рэкамендацыі, навучыць больш рацыянальна выкарыстоўваць прагрэсіўныя метады перадавікоў. Думаецца, што спецыялісты, усе працаўнікі сяла не без цікавасці пазнаёмяцца з працэсам прарастання клубняў, утварэння самага караняплода. Дзякуючы кінематографу, перш за ўсё мультыплікацыі, мы як бы паглыбляемся ў «сакрэты» вырошчвання гэтай культуры. Але не толькі сама тэхналогія вырошчвання беларускай бульбы — прадмет увагі аўтараў. Трапнымі лаканічнымі штрыхамі гавораць яны пра нястомных майстроў гэтай справы.

Перш чым сказаць пра навукова-папулярны шырокаэкранны

тапрабегам: па бездарожжы!»?! Упрыгожаная сур'ёзным каментарыем эканамістаў аб тым, што «па прычыне бездарожжа народная гаспадарка краіны траціць 4 мільёны рублёў у год», заяўка «на тэму» рэалізуецца на экране вельмі прымітыўна.

У дыктарскім тэксце сказана, праўда, што тормазаў для поспеху сталі кампаненты, з якіх робяць асфальт. Ну, напрыклад, бітум вырабляць у належнай колькасці не проста. Адсюль і складанасці. Але мы, глядачы, адразу заўважаем, што дакументалісты змяняюць адну тэму размовы другой. Зноў паказваюць маставыя бэлькі, прагоны, скрэперы на дарогах — ідзе звычайная дэманстрацыя тэхнікі. Пераскок з аднаго аб'екта на другі. Магчыма, гэта выглядае знешне эфектна, яна і нават часам сімвалічна, але ж — не па тэме! Як жа ўсё-такі быць з бездарожжам, таварышы заказчыкі і стваральнікі фільма «Там, дзе пачынаецца асфальт...»?

Паўтару: не дзеля характара ствараецца заказны фільм, а дзеля практычнай карысці. Таму ён і заказны. Таму глядзяць яго не глядачы «наогул», а тыя, для каго яго праблематыка мае практычнае народнагаспадарчае значэнне.

Відаць, і перад аўтарамі фільма «Паточны рамонт аўтамабіля ЗІЛ-130» — сцэнарыстам В. Ямбаевым, рэжысёрам М. Ждановым і апэратарам В. Кавалёвым, якія выконвалі заказ Усесаюзнага аб'яднання «Саюзсельгастэхніка», стаяла складаная і адказная задача. Тое, што мы ў выніку бачым на экране, так сказаць, яе кінематографічнае рашэнне, дае падставы так думаць. Але... Вось у пачатку стужкі, яшчэ да з'яўлення цітраў, сказана, што аўтарамонтны завод у беларускім горадзе Ліда — адно з першых прадпрыемстваў «Сельгастэхнікі», дзе асвоены індустрыяльны метады рамонтна новага аўтамабіля ЗІЛ-130. І мы, глядачы, маем рацыю, чакаючы ад стваральнікаў фільма грунтоўнай і цікавай гаворкі пра гэты завод, папулярнага тлумачэння таго, у чым галоўная сутнасць «новага індустрыяльнага метаду рамонтна аўтамабіля». Ды і хочацца пазнаёміцца з людзьмі, іх пошукамі, скіраванымі на ўдаскачалецтва тэхналагічнага працэсу. На жаль, на працягу дваццаці мінут мы становімся звычайнымі і, пчыра кажучы, аблыкавымі сведкамі таго, як прыходзіць разборка і зборка аўтама-

Віктар ПОЛЯК

ЗАКАЗНЫ ФІЛЬМ. ШТО ГЭТА ТАКОЕ?

рычны і шматслоўны. Тут сцэнарыст яна перабраў меру. Адчуваецца, што рэдактар І. Белавус недастаткова папрацаваў з аўтарам тэксту, не ў поўную меру скарыстаў парады кансультантаў.

Яшчэ фільм — «Беларуская бульба» (заказ Міністэрства сельскай гаспадаркі БССР). Працаваў калектыв аўтараў — сцэнарысты Н. Кіпануцэнка, І. Алфімава, рэжысёр К. Красніцкі і апэратар М. Юзкы. У анатацыі да фільма чытаем: «Задача працаўнікоў сельскай гаспадаркі ў гэтай пяцігодцы — атрымаць ураджай бульбы па 160—170 цэнтнераў з гектара. Сёння ў Беларусі ёсць гаспадаркі, дзе ўраджай дасягае 300 і нават 430 цэнтнераў бульбы з гектара».

У цэнтры увагі гэтай двухчастковай тэхнічна-прапагандысцкай стужкі — вопыт работы двух звянаў: Статкевіча з саўгаса «Любанскі» і Астрэйкі з калгаса «Беларусь» Любанскага раёна. У папулярнай і, як мне здаецца, даходлівай форме аўтары шырока карыстаюцца магчымасцямі вучэбнага кіно. Яны раскрываюць асноўныя прыёмы ўздыму ўраджаю, які-

фільм «Там, дзе пачынаецца асфальт...», створаны па заказе Галоўнага ўпраўлення шашэйных дарог пры Саветы Міністраў БССР сцэнарыстамі М. Саедам і І. Пікманам, рэжысёрам І. Пікманам і апэратарам М. Пальчэўскім, зноў жа вернемся да анатацыі даведкі, падпісанай рэдактарам М. Мартынюком: тут паведамляецца, што карціна расказвае, «як вырашаюць складаныя праблемы дарожнага будаўніцтва беларускія дарожнікі».

З фільма даведваемся, як развіваецца наша будаўнічая тэхніка, які складаны працэс вырабу жалезабетонных канструкцый, як добра механізавана ручная праца. Глядзіш на гэтыя буйнаблочныя сталіны, пад'ёмныя краны, асфальтаукладчыкі і — душа радуецца. Так, гэта наша індустрыяльнае жыццё. Але дзе, уласна кажучы, праблема дарожнага будаўніцтва, заяўленая аўтарамі ў пачатку з даволі прэтэнцыёзнай і наўрад ці дарэчнай спасылкай на... Ільфа і Пігрова («Ударым аў-

Працуючы над «Руінамі...», мы на- запасілі вялікі і, як мне здаецца, ці- кавы вопыт. Нават у мастацкім кіно абавязак драматурга не вычэрпваецца тым, што ён пакладзе на стол сцэнарыі. У ходзе здымак магчымы ад- ступленні ад першаасновы. Тым больш у дакументальным! Сцэнары- сты І. Новікаў і І. Чыгрынаў неад- ступна працавалі з рэжысёрам, апера- тарам, ішлі на здымачную пляцоўку. Перапісваліся цэлыя эпизоды. Пера- пісваліся па некалькі разоў, па- куль мы не знаходзілі адзіна пра- вільнае рашэнне, падказанае жывым героем, архіўным матэрыялам. Я ча- каў ад сцэнарыстаў у добрым сэнсе слова кінематаграфічнай інфарма- цыі аб той ці іншай падзеі. Здарала- ся, што мы здымалі на стужку кад- ры, зусім не прадугледжаныя ў лі- таратурным сцэнарыі. Сааўтарамі та- ких эпизодаў міжволі рабіліся героі нашага фільма або тыя, хто меў да- чыненне да партызанскай эпопеі. Бы- лы начальнік Цэнтральнага штаба партызанскага руху П. К. Панамарэнка падказаў нам эпизод з выхадам падпольнай газеты «Звязда», пад- крэсліўшы прапагандысцкае значэнне друку ў барацьбе з захопнікамі. Ды і многія гутаркі з гэтым выдатным партыйным дзеячом узбагачалі даку- ментальную тканіну фільма...

Па жанры наш фільм дакумен- тальна-мастацкі. Нават умоўна наза- вем яго дакументальна-ігравым. Бо мы не толькі выкарыстоўваем даку- менты, іканаграфічныя матэрыялы, але і шырока скарыстоўваем акцёр- скія сілы для аднаўлення найбольш цікавых падзей таго часу. Многія кадры зняты «пад хроніку». Гэта ра- білася ў тых выпадках, калі фільма- тэчную стужку па тэхнічнай якасці нельга было маніраваць або ўні- кала неабходнасць больш арганічна

і дакладна «ўвесці» новыя кадры ў захаваныя хронікальныя. Напрыклад, прагмон нашых ваянапалонных нем- цаў па Нямізе быў перазняты зы- ходзячы з такіх меркаванняў.

Наш фільм «Руіны страляюць» у значнай ступені можна лічыць яшчэ і фільмам інфармацыйным. Справа ў тым, што ён насычаны багатымі зве- сткамі аб лёсе канкрэтных людзей. Імяны некаторых з іх сталі наогул вядомымі дзякуючы фільму, у пер- шую чаргу дзякуючы сцэнарыстам і тым, хто нам дапамагаў, у нашай шматгадовай працы. Было і так: шу- каючы сапраўдных герояў, мы зна- ходзілі нямецкіх прыслужнікаў, здраднікаў. Што ж, няхай і пра іх ве- дае народ...

Шматгадовая праца творчага ка- лектыву закончылася. Дзве апошнія серыі здадзены. Дзясяткі мы сваёй мэты ці не — слова за гледачом, за крытыкай, грамадскасцю.

А тым часам нараджаюцца новыя планы, новыя задумы... Ужо вызна- чаны аўтары, якія працуюць над сцэнарыем фільма пра славетную Ушацкую аперацыю. Тут таксама склаўся калектыў умелых журналі- стаў, пісьменнікаў і кінематаграфі- стаў; сярод іх — Г. Бураўкін, Ул. Ха- ліп, Ф. Конев... Вельмі рады, што ставіць фільм даручана мне.

Пастанова ЦК КПСС «Аб мерах па далейшаму развіццю саветскай кі- нематаграфіі» падкрэслівае значэнне літаратурнага сцэнарыя, вызначае шэраг мерапрыемстваў, накіраваных на паспяховае развіццё экраннага мастацтва. Звяраючы па гэтым даку- менте творчы комплекс, дзеячы кіно імкнучы адказаць на клопат партыі канкрэтнымі творчымі справамі — фільмамі.

бія ЗІЛ-130, якія часткі здымаюцца з яго ў першую чаргу, а якія потым... І ўсе ілюстрацыі супра- ваджаюцца службовым, проста- нейным дыктарскім тэкстам (рэ- дактар М. Мартынюк).

Каб «злывіць» свой кінатвор, на- даць яму рысы займальнасці, аўтары маглі б цікавай раскрасіць параўнанне таіх лічбаў: да рэканструкцыі Лід- скі завод рамантаваў у год 270 аўта- мабіляў і 9.000 рухавікоў; пасля рэ- канструкцыі за год выпушчана 1000 аўтамабіляў і 9.000 рухавікоў. Ба- чыце — 270 і 1.000! На першы погляд, ліч- ба як быццам уражлівае. Але ж по- бач стаіць і другая 9.000 (прычым — няэменна, якой была да рэканструк- цыі завода, такой засталася і пасля). Тут бы дасціпным каментарыем і па- казаць, у чым жа ўсё-такі заключаецца істотная розніца «новага мета- ду!» Можна тут, з першага выпадку, проста мала чаго было рамантаваць, ад таго і лічба не вялікая?.. Менавіта такога ўдумлівага аналізу тэхналогіі вытворчасці і не хапае фільму. Не выратоўваюць становішча і тыя вы- падковыя звесткі пра «НЕСКЛАДА- НЫЯ» па канструкцыі прыстасаванні заводскіх рацыяналізатараў, дзякуючы якім значна скарацілася апера- цыя па зняццю панашаных тармаз- ных накладан. А пра тое, што вына- рыстоўваецца механізаваная запра- соўка ўтулак у галоўку штуна, га- ворыцца двойчы — у першай і другой частках фільма (не інаш як для большага запамінання).

Канечне, ісці па шляху «най- меншага супраціўлення» лягчэй, але ці прыносяць гэта каму-небудзь карысць? Думаецца, што аўтары як след не акрэслілі тэму, бо, як мы ўжо адзначалі, дэманстрацыя таго, як разбіраецца і збіраецца аўтамабіль, — не вельмі стасуецца з агулаўкам: «Паточны ра- монт...» Фільм не надта ўзбагаціць арсенал кінастужак, якія закра- наюць пытанні навукова-тэхнічнага прагрэсу. І не дужа ёмка чытаць катэгарычныя словы ў анатацы да фільма пра тое, што ён «...нагляд- на і пераканаўча сцвярджае, што цэнтралізаваны індустрыяльны ра- монт аўтамабіляў ЗІЛ-130 зручны, эканамічны і гарантуе высокую якасць адрамантаваных машын у эксплуатацыі».

Адзінае, што не выдзікае ніякіх заўваг да гэтай стужкі з нашага боку, — гэта на дзіва чыстая рабо- та апэратара В. Кавалёва, які з да- памогай асвятляльнікаў паказвае (амаль графічна!) адценні кожнай дэталі, усе зацёмненыя для вока яе грані... Хіба ж не пацвярджае выяўленчы магчымасцей дакумен- тальнага кіно!..

Шчыра кажучы, далёка не ўсе заказныя фільмы, выпушчаныя «Ле- талісам», цікавыя для аўдыторыі, якой прызначаліся. Чаму? Дзве пры-

чыны, прынамсі, можна выдзеліць тут як асноўныя. Мабыць, яны і пры- водзяць да вытворчасці стужак невы- разных па мастацкіх сродках, зма- тычна неакрэсленых, у выніку чаго яны выглядаюць адрамантаванымі «ўсім» і «нікому». Першая — гэта адносінны творчай групы да сваёй справы. Зда- раецца, што рэжысёр бярэцца за ра- боту толькі для таго, каб запойніць чым-небудзь час міжкарціннага пра- стою. Вынік ад такога «творчага пра- цэсу» прадбачыць не вельмі цяжка. Другая прычына ў тым, што некаго- рыя ведамствы і міністэрствы кіру- юцца пры заказах не навуковымі ці вытворчымі інтарэсамі, а жадаюць проста даць кінематаграфічную спра- ваздачу пра пэўныя працэсы ў пэў- ной галіне індустрыі, сельскай гаспа- дарцы ці культуры. Грошы на такую мэту асігнаваны, поспехі маюцца, студыя гатова выканаць заказ — калі ласка, пачынаем!.. І здымаецца фільм часам аб тым, аб чым дастаткова даць сюжэт у кіначасопісе або зрабіць змлястоўны дакументальны нарыс- партрэт наватара. Але «сюжэт» і «на- рыс» цалкам залежаць ад кінемата- графістаў, а тут, выступаючы заказ- чыкам, установа мае магчымасць вы- браць для фільма «свае» аб'екты, «сваіх» людзей, і таму яму аддаецца перавага.

Ды толькі ж гэта робіцца за дзяржаўныя сродкі! Ці варта было выдаткоўваць іх, скажам, на тую ж стужку «Там, дзе канчаецца ас- фальт...», калі нічога, акрамя па- парам сучасных трактаў і па- раўнання іх з «бездарожжам», эк- ран спецыялістам (ды і нам, шыро- каму гледачу) не паказаў? Я ўпэў- ненны, што тыя, хто сам рамонт аўтамабілі, ведаюць сваю справу лепш за аўтараў фільма «Паточны рамонт аўтамабіля ЗІЛ-130», пры- намсі, калі меркаваць па ўзроўні іх стужкі!

Чамусьці пры складанні тэма- тычных планаў выпуску «не заказ- ных» карцін папярэдне вывучаецца неабходнасць іх стварэння. Зу- сім інакшая справа з заказнымі стужкамі. Мабыць, не павінны мы «з лёгкасцю незвычайнай» выкон- ваць неаргументаваныя заказы розных устаноў. Мабыць, трэба і да іх падыходзіць з больш строгай меркай. Тады, відаць, крыху змен- шыся б прыток нецікавых, нічым не абгрунтаваных заявак на стуж- ды ад розных устаноў з праста- душна-шчырым жадаюць паба- чыць на экране сваю «справаздачу». Бо вельмі хочацца, каб заказ- ныя фільмы служылі сапраўды патрэбнай і карыснай справе — глыбокаму пранікненню ў надзе- ныя праблемы нашай індустрыі, эканомікі, абагульненню перада- вагога вопыту, ўкараненню ў вы- творчаць навукова-тэхнічнага пра- грэсу.

СЕРЫЮ ФІЛЬМАУ аб выдатных пал- каводцах Айчынай вайны, вядомых важаках партызанскага руху, ве- тэранах рэвалюцыі зды- мае Цэнтральная студыя навукова-папулярных фільмаў у Маскве. Адзін з іх будзе прысвечаны Панцелімону Кандрата- вічу Панамарэнку, які ў гады вайны ўзначальваў ЦК Кампартыі Беларусі і Цэнтральны штаб парты- занскага руху пры Стаў- цы Вярхоўнага Галоўна- камандуючага.

Гэта будзе фактычна два фільмы. Адзін поўна- метражны па сцэнарыі В. Маргенштэрна — для клубнай і спецыялізава- ной кінасеткі. Другі, у дзвюх частках, па сцэна- рыі І. Філімонавай — для шырокага пракату ў кіна- тэатрах краіны.

У Мінск прыехала па- станавачная група Цэн- тральнай студыі навукова- папулярных фільмаў, якую ўзначальваюць рэ- жысёр і аўтар сцэнарыя В. Маргенштэрн і апера- тар Я. Толчан.

На працягу двух дзён

ПРА МІНУЛАЕ ДЛЯ БУДУЧАГА

у музеі гісторыі Вялікай Айчынай вайны сінхрон- на здымаліся цікавыя гу- таркі П. К. Панамарэнка і праслаўленымі партызан- скімі камандзірамі Героямі Саветскага Саюза У. Лабанком, Р. Мачуль- скім, М. Пакроўскім, С. Жуніным, В. Лівенца- вым і іншымі.

У сустрэчах удзельні- чала больш як 50 выдат- ных партызан і падполь- шчыкаў Беларусі. Кожны з іх зняты на плёнку, ляля не мае цаны ўжо сёння, а заўтра стане жывой гісторыяй, заха- вае для будучых пана- ленняў подзвіг народа-гер- оя, барацьбіта, пера- можцы.

Здымкі праводзіліся і на Кургане Славы, і ў Хатыні, і ў Мар'іна-Гор-

скай спрэдняй школе Пу- хавіцкага раёна, дзе ад- былася сустрэча П. К. Панамарэнка з юнымі следкамі, якія ства- рылі ў школе нуток партызанскай славы. Тут П. К. Панамарэнка быў прыняты ў ганаровыя піянеры.

Зараз пастанавачная група вядзе адбор філь- матэчнага матэрыялу ў Беларускім архіве кіна- фотадануметаў і на кі- настудыі Беларусьфільм. Значнае месца ў фільме зоймуць дакументальныя кадры, зробленыя ў гады вайны ў партызанскіх ат- радах і брыгадах белару- скімі і маскоўскімі кіна- апэратарамі.

І. ВЕЯНЯРОВІЧ, заслужаны дзялч мастацтваў БССР.

СТАРТ — ФІНІШ

Перш чым засвеціцца экран, мы ўжо чуем гры- вожны пошчак барабана. А ў кадры — шалёны рух... Пакуль яшчэ непра- зумела, што адбываецца, але мы мабілізуем, сці- наемся ўнутрана. Мы ча- каем. Праўда, потым на- пружанне спадзе, але не- надоўга, каб праз некаго- ры час зноў узнікнуць.

Музыка ў перапліцен- ні з «чужымі» гукамі — гэта то скрып бярвенна пад тапачкамі спартсмен- кі, то дыханне, перарыві- стае і цяжкае, — стварае той эмацыянальны настр- ой, які так патрэбны гэ- тай маленькай кінстуж- цы.

На старце — велагон- шчыца. А вось і яе твар — засяроджаны, напру- жаны...

Узнімаюць цітры: «Ад старту да фінішу». На

экраны рэспублікі вы- ходзіць чарговы спар- тыўны агляд. Яго знялі малады рэжысёр аб'яд- нання «Леталіс». Сяргей Лук'янчыкаў і апэратары Ф. Кунар, Г. Кураны, А. Шаталаў.

Гэта не зусім звычай- ны спартыўны кіначасо- піс, які складаецца з асоб- ных сюжэтаў, што ня- суць пэўную інфарма- цыю. Аўтары паспраба- валі стварыць калектыў- ны псіхалагічны партрэт спартсмена, паказаць ду- шэўныя ваганні, перапа- ды настрою, якія ахоплі- ваюць яго на шляху ад старту да фінішу. Ства- ральнікі нарыса надгле- дзелі такія дэталі, якія, вядома, не заўважаюць бальшычыкі на трыбу- нах. Вось Тамара Лаа- ковіч ідзе да сарада. Яна спынілася ля вады з маг-

нелізі, «зачарпнула», тра- руні... Думае. Яе по- стаць — напружанне. Змахнула з твару пот, пайшла... І вось яна ўжо на бярвенне. Зусім іншы чалавек. Для тах, хто на трыбунах, — гэта прыга- жосць, грацыя, раскава- насць...

А вось на бярвенне Вольга Корбут. Яна страціла раўнавагу. По- зірк Лазаковіч. У ім так многа — дзіўчаты ж і слёбы і саперніцы... Усяго некалькі мінут ад- дзяляе імгненне, калі гім- настка падышла да сна- рада, да вась гэтага: яна сядзіць стомленая, руні, якія толькі што здзіўлялі сілай, абвіслі.

Колькі працы, волі, мужнасці трэба затра- ціць, каб прайсці шлях ад старту да фінішу! Прыгожы чалавек, які здольны прайсці яго з го- нарам.

М. ПАНІЧ.



На здымках — галоўны апэратар фільма Леанід Пятроў за работай; Іра Волкава (злева) у ролі Надзі і Таня Га- раднічава ў ролі Томні.
Фота Ч. МЕЗНА, (ВЕЛТА).



Дзяржаўны тэатр музычнай камедыі БССР па сцэнарыі З. Чарнышовай стварыў спектакль аб жыцці і дзейнасці славуэта венгерскага кампазітара Імрэ Кальмана — «Палымная скрыпка». Рэжысёр і хараграф спектакля І. Травінін, дэкарацыйнае афармленне мастака А. Марозова.
На здымку — сцена са спектакля. (Рэцэнзія на спектакль будзе апублікавана ў наступным нумары газеты).

Фота А. КАЛЯДЫ.

ПА ВЫСТАВАЧНЫХ ЗАЛАХ

ШЛЯХ МАСТАКА

«Выстаўка Мітурыча — сапраўдная падзея...»

«Карціны Мітурыча запамінаюцца сваім «я...»

«Мастак са сваім почыркам...»

«Здзіўляюся ўменню мастака выявіць такую гаму адценняў усяго дзвума колерамі: чорным і белым...»

«Вельмі ўважлівы і лірычны мастак. Нагадае Паўстоўскага...»

«Пачуццё тона — надзвычайнае...»

«То, мабыць, пчасце — так маляваць...»

«Гэта — запісы з кнігі водгукаў на выстаўцы графікі П. Мітурыча, якая адкрылася ў памяшканні Саюза мастакоў БССР. Словы падзякі аўтару і арганізатарам экспазіцыі, напісаныя на рускай, беларускай, украінскай, замежных мовах, можна было б прыводзіць яшчэ — іх вельмі шмат. Бо гэтая выстаўка — сапраўды падзея.

Апошні час не перды пачуеш, што партрэт алоўкам, мабыць, зыму сабе, што не варта марнаваць на яго час і намаганні, калі ёсць — і не перастаюць з'яўляцца — столькі іншых прывабных і выразных мастацкіх спадкаў...»

Пётр Васільевіч Мітурыч, у творчасці якога графічныя работы складаюць большую частку мастацкай спадчыны, неабвержна даказвае — варта. Варта, бо сіла ўздзеяння мастацкага твора на глядача залежыць не ад «сродкаў» наогул, а ад таго, наколькі ўмее карыстацца ім аўтар.

На выстаўцы — работы розных перыядаў творчасці П. Мітурыча. Не ўсе яны аднаго ўзроўню — ёсць вельмі ўдалыя, ёсць і слабейшыя. Яднае іх адна: пільная ўвага мастака да прадмета выяўлення, нібы заклапочанасць ім. П. Мітурыч даследуе аб'ект. І робіць гэта парознаму: то старанна распрацоўваючы кожную дэталю малюнка

(«Хвалынск», серыя «Астрахань»), то, наадварот, абагульняючы яго настолькі, што ён становіцца амаль сілуэтным («Пакаёвыя кветкі», «Студэнт») і нават зусім сілуэтным («Плот», «Паркан», «Пальма, Хоста»).

Калі мастак малюе плот, адчуваецца яго імкненне «схапіць» і перадаць рытм, створаць спалучэннем перухомых прадметаў, — калі можна так сказаць, дынаміку статыкі.

П. Мітурыч маляваў толькі з натуры. Партрэт, пейзаж, пейзажная замалёўка — вось кола яго жанраў, якія, нагадаем, нельга назваць дынамічнымі ў сваёй сутнасці. Аднак рух прысутнічае ў многіх работах мастака. «Партрэт прафесара І. Сцяпанавы» — хрэстаматычны ў лепшым сэнсе гэтага слова прыклад станковай графікі — здзіўляе «цяжучасцю» ліній. Яны нібы гавораць, пераклікаюцца, спаборнічаюць адна з адной — і ўсе разам дзіўным чынам падпарадкоўваюцца аўтарскай трактоўцы вобраза. Дынамікай, рытмам (які ўтвараецца ўжо не лініямі, а ўсёй кампазіцыяй) вызначаюцца работы «Малаваславец», «Судак. Прыбрэжныя камяні», «Ля Алчака. Крым».

Характэрная для П. Мітурыча і своеасаблівая «блытанасць» ліній, калі вобраз паўстае перад намі з віхурцы плаўных крывых. Гэтая «блытанасць» прарываецца ўжо ў ранніх яго малюнках — напрыклад, у «Зіме» (1915). Потым яна знікае, каб амаль праз тры дзесяцігоддзі з'явіцца зноў — большасць яго алоўкавых работ саракавых гадоў выканана менавіта так («Партрэт мастака А. Нікіча», «Партрэт Юліі Мітурыч, жонкі мастака», «Партрэт Даўгін» і інш.). У работах, выкананых тушшю, гэ-

тае буянства штрыхавой масы адыходзіць на другі план, кожная лінія гуцьць асобна.

П. Мітурыч добра валодае сухім пэндзлем і часта яго выкарыстоўвае. Прынята лічыць, што толькі жываніс можа перадаць трохмернасць прасторы, а графіцы гэта не пад сілу — аднак некаторыя работы П. Мітурыча сведчаць аб адваротным. «Хоста. Парк», «Бэз. Вясковы дворык» — танальныя перспектывы ў гэтых аркушах, зробленыя пры дапамозе сухога пэндзля, настолькі мякка нюансаваныя, што і «Парк», і «Дворык» успрымаюцца аб'ёмна.

Тушшу выкананы і малюнак «Малаваславец. Зіма», лаканічны, дакладны, падкрэслена закончаны — ні дадаць, ні ўзяць. Ён прасякнуты настроем нейкай няяснасці, сапраўдным настроем пахмурнага зімовага дня. З той жа эмацыянальнай напружанасцю вырашае мастак і традыцыйную тэму мацярынства («Маці і сын»).

Работы П. Мітурыча, развешаныя ў храналагічным парадку, дазваляюць прасачыць шлях станаўлення мастака. Вось першыя, датаваныя 1914—1915 гадамі, зусім яшчэ слабыя. «Вёска. Авечы стаяк» — водгукі імпрэсіянізму, 1919 год: фармалістычныя «Канструкцыя», «Дэкарацыйны эскіз». «Сажалка ў лесе» — тыповы ўзор мадэрнізму таго часу. І толькі дзесьці ў канцы дваццатых гадоў П. Мітурыч знаходзіць свой стыль, становіцца «самім сабой» — такім, якім мы яго, уласна, і ведаем.

Гэту выстаўку ўжо бачылі жыхары Масквы, Ленінграда, Кіева, Львова, Харкава. Нямаюць цэльных запісаў пакінулі яны ў кнізе водгукаў, у якой зараз з'явіліся і словы мінчан.

М. КАЛОМЕНСКИ.

ЗА 3 МЕСЯЦЫ — 60 КАНЦЭРТАУ

Пры Івянецкім Доме культуры Валынскага раёна створаны агітпоезд «Івянец». Яго з влікім задавальненнем сустрапаюць хлебарабы, рабочыя прадпрыемстваў. За апошнія тры месяцы самадзейныя артысты пабывалі ў многіх гаспадарках раёна і за гэты час паказалі глядачам каля 60 канцэртаў.

Адначасова з выканаўцамі канцэртнай праграмы выязжаюць і лектары, якія знаёмяць хлебарабаў з важнейшымі падзеямі ў жыцці краіны.

У агітбрыгадзе ўдзельнічае каля 20 самадзейных артыстаў. З паспехам праходзяць выступленні салістаў Н. Намароўскага і Е. Сушко, якія выконваюць прыпеўкі. Антыўнымі ўдзельнікамі самадзейнасці з'яўляюцца М. Русовіч, Т. Ранкова, Т. Кіцун і іншыя.

На раённым аглядзе, які праходзіў нядаўна, Івянецкая агітбрыгада заняла першае месца. Да 50-годдзя ўтварэння СССР самадзейныя артысты рыхтуюць цікавую і змястоўную праграму.

А. ТРУСАУ.

СЯРОД МАІХ блізкіх сяброў быў выдатны чалавек і цікавы мастак Міхаіл Мацвеевіч Філіповіч. Яго імя неадрыўнае і ад мастацкага жыцця Мінска тых гадоў, калі закладваліся асновы беларускага савецкага выяўленчага мастацтва.

Глыбокая любоў да яго, удзячная памяць аб ім клічуць аднавіць некаторыя рысы Міхаса — так любоўна звалі яго сябры і таварышы, сярод якіх першае месца займаў Іван Восіпавіч Ахрэмыч.

Калі цяпер я прыязджаю ў Мінск і хаджу па вуліцах, якія так змяніліся, памяць ажыўляе зусім іншы пейзаж. І я не магу зразумець, не магу дараваць сабе, чаму так мала, амаль зусім не маляваў і не пісаў яго...

МІНСК У 1925 ГОДЗЕ. На вуліцах ішчэ конка. У цэнтры гараць азэтыленавыя ліхтары, а на ўскраіне мала і газавых. У горадзе шмат мастакоў. Адны выкладаюць у школах. Другія даюць урокі малявання дома. Найбольш актыўныя асвойваюць зусім новую прафесію — «кіраўнік гуртка выяўленчага мастацтва ў клубе».

А я ў гэты час — вучань Якава Маркавіча Кругера. Я поўны павягі да майстра, які вучыўся ў Парыжы. Але сярод вучняў Якава Маркавіча бунт і хваляванне. Стары яўна адстаў ад жыцця. Ён дабрадушна-індыферэнтны да ўсяго, што робяць яго падпечныя. У вучняў ствараецца ўражанне, што вучыць ён павінен «больш актыўна», бліжэй да жыцця, якое кіпіць і змяняецца на вачах.

Асеннім днём я, чатырнаццацігадовы хлапчук, спыняюся на адной з мінскіх вуліц перад незвычайнай афісай:

«Свабодная акадэмія М. М. Філіповіча. Навучанне малюнку, жыванісу, пластычнай анатоміі, перспектыве, кампазіцыі, маляванню па памяці, кампазіцыі дэкарацыйных насценных роспеўцаў, жыванісу на тканіне, фрэсцы і скульптуры». Размяшчаецца «свабодная акадэмія» ў памяшканні былога рэальнага вучылішча на Захар'еўскай вуліцы. Цэны за навучанне «памяркоўныя». Плата наперад. Неабходнымі матэрыяламі і нагляднымі да-

паможнікамі навучэнцы «па меры магчымасці» будуць забяспечвацца — так сфармулявала афіша.

Цвёрда вырашыўшы стаць слухачом «свабоднай акадэміі», я пачаў рыхтавацца да непрыемнай размовы з бацькам наконт платы, хаця і «памяркоўнай».

Здарылася так, што я ўбачыў «прафесара» значна раней, чым стаў яго вучнем.

У ГОРАДЗЕ КІПЕЛА «інтэлектуальная вайна». Гэта было тыпова для рамантычнага, змястоўнага часу першых палітрэвалюцыйных гадоў. Побач з афішамі тэатраў і канцэртаў, усялякіх атракцыйнаў і нават кіно можна было на мінскіх вуліцах прачытаць і такое:

«Мастак з Масквы Шабль-Табулевіч прачытае ў памяшканні Камернага тэатра лекцыю: «Канец буржуазнага жыцця». Тэзісы: Выраджэнне перасоўніцтва; Свет

Р. ФІЛІПОВСКИ МІНСКІЯ

Аўтар іспаніаў — вядомы савецкі мастак-графік. Жыве і працуе ў Маскве.

мастацтва; Маркіз і чырвонаармейцы; Сезан і Ван-Гог — вестуны новага мастацтва».

У аб'яве адзначалася асобна: «Чырвонаармейцам скідка. Зала ацяпляецца, але распраца не абавязкова».

Дзіўная справа! У той час, як выставачныя залы былі пустыя (на выстаўках Маневіча і Малевіча я быў ледзь не адзіным наведвальнікам), залы дыспутаў аб мастацтве былі перапоўнены. Яблыку не было дзе ўпасці і ў зале «Камернага тэатра» на Саборнай плошчы насупраць неіснуючай цяпер вежы з гадзіннікам гарадской думы.

Не памятаю, пра што гаварыў барадаты Шабль-Табулевіч. Я проста няздольны быў зразумець, аб чым гаворка. На сцэне стаяла велізарная палатно на мальберце з

ГОСЦІ МІНСКА ПЕСНІ ЗАСТАЛІСЯ З НАМІ

Гэтану хору споўнілася нядаўна дзевяць гадоў. Ён адзін з самых малодзых, але тым не менш славуных творчых калектываў Балгарыі. Песні ў выкананні дзвюхсот дзючынак гучалі ў розных краінах Еўропы — Чэхаславакіі, Германскай Дэмакратычнай Рэспубліцы, Італіі...

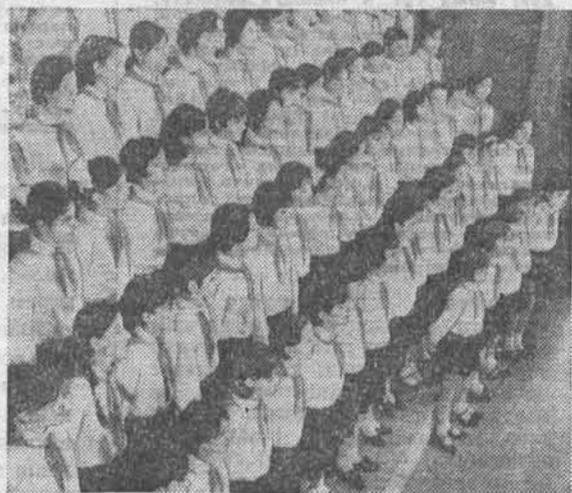
Нашу краіну наведаў упершыню хор два гады назад, а Мінск — наоачы, на тым тыдні...

Кіруе ансамблем Захар Меднікараў — заслужаны артыст Балгарскай Народнай Рэспублікі. Рэпертуар юных балгары прывезлі вельмі разнастайны: даўнія і сучасныя народныя песні, творы класікаў і сучасных кампазітараў. Завершаецца выступленне хору, які правіла, выкананнем песні савецкіх аўтараў.

Выканаўцам майстэрствам дзючынак нельга не захапляцца. Кожны нумар мае сваё хараства, свой каларыт. Дарэчы, не выпадкова хор узнагароджаны ордэнам Кірылы і Мяфодзія. Гэта высокая адзнака.

Нам вельмі прыемна выступаць перад жыхарамі беларускай сталіцы, — гаворыць Захар Меднікараў. — Мы многа чулі пра наш народ, пра геранічны подзвіг партызан і падпольшчыкаў у гады Вялікай Айчыннай вайны. Ведаем, што сярод войнаў, якія вызвалілі Балгарыю, нямала было беларусаў. І ў пасляваенныя часы нашы сустрэлі маціноўцы ў розных галінах. Вось і наш прыезд — адно з праўленых братэрства і садружнасці.

Мы зачараваны хараством Мінска, — падтрымлівае нашу размову



намеснік старшыні гарадскога Савета горада Талбухіна, радзімы юнацкага хору, Кацяша Стойчава. — Нашы гастролі ў Беларусі працягваюцца. Хор выступаў у Маладзечна, выступіць таксама ў Гомелі. Самы глыбокі след у нашых сэрцах пакінулі сустрэчы з мінчанамі. І за гэта вялікае ім дзякуй!

Шмат чаго можна сказаць пра дзіцячы хор з горада Талбухіна. Аднак гаварыць пра тое, як яны спяваюць, значыць гаварыць пра музыку. А музыку трэба слухаць... І тыя з мінчан, наму падчасіла наведаць канцэрт, ніколі не забудуць яркіх уражанняў і захаплення мелодыямі, прывезенымі ад балканскіх стром.

В. ЛЕСЦЕР.

На здымках — удзельнікі хору і заслужаны артыст БНР Захар Меднікараў.
Фота Г. КОЛЕВА.

супрэматыскай карцінай, выкананай лектарам. А сам лектар выліваў «музыку слоў»: Пікаса, Сезан, Ван-Гог, Гаген, Бенуа, Дабужынскі... Імёны — гучныя і часта чутыя ўжо ў той час — зачароўвалі, як закліванні шамана. Ля сцяны стаяў стэнд з малюсенькімі (відаць, вырванымі з кніг) рэпрадукцыямі з карці мастакоў, якія ўпаміналіся. Аўдыторыя — чырвонаармейцы, моладзь у палінялых студэнцкіх і гімназічных шапках — успрымала ўсё здзіўляюча бурна. Тытунёвы дым стаяў каромыслам.

Раптам, сярод даволі манатоннага расказу лектара, ускочыў з месца чалавек у гімнасёрцы і незвычайна жвава, ярка, сакавіта, з палемічным талентам і культуры сцёр дакладчыка ў парашок...

У зале ўзняўся незвычайны шум. Як іясыці людзі паўскоквалі з месца размахваючы кулакамі...

У гэты момант у яшчэ адносна

Красамоўнасць, як відаць, не была асноўнай прычынай нешматслоўнасці Міхаіла Мацвеевіча (а гэта і быў Філіповіч). У размове ён часцей за ўсё абыходзіўся лаканічнымі заўвагамі. Ніколі не хваліў, не лаяў, не паказваў сам, не выпраўляў, што так любіць некаторыя выкладчыкі.

Сярод шматлікіх «акадэмістаў» я знайшоў шмат маладых, самаўзруненых пачаткоўцаў, з якімі быў знаёмы на занятках у Якава Кругера. Яны прыйшлі не столькі вучыцца, колькі пацікавіцца, бо лічылі сябе амаль «гатовымі» мастакамі. У халодным пакоі было вельмі светла. Велізарныя заснежаныя дрэвы архірэйскага саду, які віднеўся пераз вуліцу, не закрывалі святла. Да незадавальнення прысутных Філіповіч прапанаваў напачатку намаляваць вугалем просты, акуратна склеены з белага кардону

ФІЛІПОВІЧ БЫЎ цікаваю натураю. Яго захопленасць праяўлялася не ў размовах, а за малбертам.

Неяк пасля таго, як «акадэмія» распалася, я сустрэў яго на вуліцы каля «Архірэйскага дома». Там тады адкрываўся музей. І Міхаіл Мацвеевіч з захопленнем гаварыў мне, што ніпа тано для іраязнаўчага аддзела. Запрасіў зайсці зірнуць.

Бязмерна шкада, што выдатныя пано Філіповіча, хутэй за ўсё, не захаваліся. Было штосьці велічнае ў напісаных ім фігурах беларускіх сялян і сялянак, занятых сваёй штодзённай працай. У прасценках, там, дзе некалі былі фігуры архангелаў і серафімаў, Міхась напісаў ганчара з гаршком, сяляніна, які адбівае касу, сялянку са збанам малака. Напісаныя на грубым сялянскім суровым палатне, амаль на дзярдузе, незвычайна насычаныя колерамі і суровыя па характарыстыцы, яны нічога агульнага не мелі з тымі, на мой погляд, малахарактэрнымі рэчамі Філіповіча, якія захаваліся і якія мне даваліся зусім нядаўна ўбачыць яшчэ раз у Дзяржаўным мастацкім музеі БССР.

На падлозе стаялі гаршкі з фарбамі. На сцяне напісаны мастаком ганчар завіхаўся ля свайго станка. Філіповіч, крыху недарэчны ў кепцы-аладцы, размахваючы рукамі і крысамі пінжана, ускараскаўся на ўсходкі і пачаў працаваць, забыўшы пра мяне.

Міхаіл Мацвеевіч добра ведаў і любіў беларускую народную творчасць і тонка ўводзіў яе элемент ў свае работы. Але ў іх нічога не было ад прымітыўна зразуметых «нацыянальных традыцый», калі народная творчасць ў сучасных палотнах проста «цытуецца».

Кола творчых інтарэсаў Філіповіча было незвычайна шырокае. Але я пішу толькі пра адзін бок яго таленту — пра тое, чаму быў сведкам.

МІНУЛА НЕКАЛЬКІ гадоў, і я ўжо студэнт ВХУТЭМАСа, прыехаўшы на лета ў Мінск, сустрэў Міхаіла Мацвеевіча даволі змораным і змучаным. Ён запрасіў мяне да сябе. Гэта мяне здзівіла. Да гэтага я ніколі ў яго не быў.

— Я цяпер у маіх старых...

Малосенькі домік у тры акны, які ўрос «па плечы» ў зямлю дзесьці недалёка ад Ваенных могілак.

Нават на гэтай ускраіне ён выдзяляў сваім паўдзачным памерам. Ля доміка аказаўся цудоўны дворык і сад. У садзе градкі, шмат сланечнікаў, мальваў Майстэрыя была ў хліўчуку. Святло пранікала праз разабраны ў адным кутку дах і сапраўды «па-рэмбрантаўску» залаціла ахапі саломы і сена, якія сядзі хатнія рэчы.

Філіповіч паказаў некалькі партрэтаў. Яны былі напісаны пад моцным уплывам Рэмбранта. Гэта мяне тады не здзівіла. Здзівіла і па гэты час здзіўляе іншае: Філіповіч пераходзіў свабодна ад аднаго захвалення да другога, але заўсёды быў шчыры і перакананы ў правільнасці сваіх творчых пазіцый. Бацькі мастака, калі я іх убачыў, здзіўна напаміналі рэмбрантаўскія «Партрэт маці» і «Партрэт брата». Стары з такой жа не то кароткай, не то запушчанай бародкаю. Стара з такім жа сумным выглядам. Аднак абодва былі тыповымі беларусамі. Філіповіч вельмі ярка выявіў гэта сваёй новай, светлаценвай манераю пісьма.

Я СУСТРАКАЎСЯ з ім яшчэ недзе ў канцы трыццаціх гадоў у Маскве. Аднойчы сядзелі мы з ім на Нікіціным бульвары, ля помніка Ціміразеву. Міма праходзілі парачкі закаханых, прадаўшчыцы кветак. Быў цёплы вечар...

Думалася аб тым, што гэты таленавіты, значны мастак, які стварыў сабе у Мінску трывалася, цалкам забяспечанае становішча, паважаны майстар, чые творы экспануюцца ў музеях, раптам пакінуў усё і паехаў вучыцца ў Маскву, у ВХУТЭМАС. Якая сіла творчага абнаўлення, прага шуканняў, прага новых шляхоў, новых магчымасцей у мастацтве жыла ў ім!

Я сустракаў нямаля мастакоў, пісьменнікаў, акцёраў, па-свойму выдатных. Але вельмі нямногія былі здольны адмовіцца ад набытага вопыту, прызнанага майстэрства, каб зрабіць крок у няздэнае, у пошук новага, крок, які здолее зрабіць Філіповіч.

Усведамленне, што былі ў беларускім савецкім жывапісе такія майстры, як Філіповіч, памагае сёння тварыць і разумець таямніцу мастацтва, грамадзліскага, наватарскага, таго, якому мы ўсё ў сілу сваіх магчымасцей служым.

Масква.

СТАРОНКІ

свабодным праходзе з'явілася згорбленая, але высокая фігура. Бледны, земляністы твар, запалыя шчокі, чорныя, бліскучыя і прамыя патыліцы. Гэты чалавек заявіў, што з пачуццём пратэсту пакідае залу. Шырока пракрочыўшы па праходзе амаль на нагах глядачоў, ён праз мінуту, як ні ў чым не бывала, вярнуўся!.. Я зразумеў гэта, як ледзь не абавязковы рытуал падобных дыспутаў.

У гэтым цыганскага выгляду чалавеку, які пратэставаў і потым вярнуўся ў залу, запаміналася дзіўнае спалучэнне артыстызму і вытанчанасці з нейкай неахайнасцю. Шырока матляўся на хударлявым целе, валасы касмачамі падалі на доб, закрывалі шчаку...

Я КОЕ Ж БЫЎ маё здзіўленне, калі наваўтра раніцай, з'явіўшыся па адрасе, указаным у афішы «свабоднай акадэміі», я ўбачыў, што «пратэстантам» на дыспуце быў не хто іншы, як сам «мэтр».

влікі куб. Раздаўшы ўсім па вялікім кавалку паперы, ён сеў збоку і, лёгку прыкрыўшы цяжкімі вейкамі карычнева-чорныя вочы, скрыжаваў рукі і стаў чакаць.

Не ўтаю: і я спачатку быў крыху зняважаны такім «простым» заданнем. Усе мы лічылі сябе даволі шматвартымі. На здзіўленне ўсіх, намаляваць куб так, каб ён не валіўся набок, а яго грані не былі сціснуты і ён трывала стаяў бы на плоскасці стала, — не здолее ніхто.

Філіповіч, усміхаючыся адным кутком вуснаў, прагаварыў:

— Вось так, сябры. Цяпер вы пераканаліся, што нічога не ўмеецце, што трэба пачынаць з азоў...

На сценах виселі работы Міхаіла Мацвеевіча — партрэты яго сяброў, мастакоў, акцёраў, родных. Напісаны ярка, з вялікаю увагаю да асобы яны здаваліся незвычайна квяцістымі. Нам хацелася таксама гэтак пісаць. Але Міхаіл Мацвеевіч упарта ўтрымліваў нас на геаметрычных фігурах. Куб змяніў прызма, конус...

КАЛІ МЫ ГАВОРЫМ аб мастацтве, звычайна маем на ўвазе творчае, наватарскае натхненне, пошук яшчэ не пракладзеных сцежак. А між тым у дагістарычных падземных пячорах Францыі можна ўбачыць узоры ўсіх эстэтычных напрамкаў, усіх мастацкіх школ, усіх магчымых шуканняў у галіне «сучаснага» і ў той жа час старажытнага мастацтва, якому сама меней пятнаццаць тысяч гадоў...

У малюнічай даліне ракі Везер (дэпартамент Дардонь), на абодвух берагах знаходзіцца 34 падземныя пячоры, роспіс якіх сведчыць аб незвычайным росквіце першабытнага мастацтва.

У пячоры Камбарэль на цвёрдым вапняку сцен крэменем высечана 150 адлюстраванняў жывёл. Першабытны мастак у дасканаласці авалодаў тэхнікай майстэрства, яго малюнак вызначэцца чоткасцю, упэўненасцю штрихаў.

У другой пячоры, ля ўваходу ў даліну ракі Бэн, сцены ўпрыгожаны яркім роспісам, на якім 80 адлюстраванняў бізонаў чаргуюцца з 40 адлюстраваннямі коней, мамантаў, насарогаў. Карыстаючыся эфектамі кантрасту або гармоніі фарбаў, дагістарычны мастак цалкам вычарпаў тут магчымасці сваёй прымітыўнай палітры.

У так званай «Цясніне пекла» знаходзіцца пячора Рыбы; на столі пячоры рэльефнае адлюстраванне велізарнага шчупака.

На правым беразе ракі Гранд-Бен, у размешчанай непадалёк пячоры можна ўбачыць выкананы гарэльефам фрыз, які нагадвае фрыз Гарфенона: поўныя жыццё і руху коні праходзяць перад здзіўленым позірмам наведальніка, паступова змяняючыся ў памерах, што стварае незабыўнае уражанне перспектывы.

У 17 кіламетрах на поўнач ад вышэй апісаных пячор знаходзіцца пячора Руфіньяк — пячора «ста мамантаў». Яны ідуць цяжкім поступам адзін за другім, губляючыся ў цемры пячоры.

Які дасягалі першабытныя мастакі такіх вяршынь майстэрства? Наб азнаміцца з яго пачаткамі, трэба наведаць пячору Бара-Бао, роспіс якой гаворыць аб першых, няўмельных яшчэ пошуках сродкаў выражэння. Тут няма ні ясна прадуманай задумы, ні чоткага малюнка. Форма ледзь вызначаецца з матэрыі. Мастак вучыцца майстэрству, чэрпаючы натхненне ў глыбіні стагоддзяў.

Рэзка адрозніваецца ад гэтага сапраўды прымітыўнага мастацтва рос-

ЛЯ ВЫТОКАЎ ДАГІСТАРЫЧНАГА ЖЫВАПІСУ

піс слаўтай пячоры Ніо, паблізу Тараснона-на-Ар'ежы. У канцы доўгага калідора ў 800 метраў адкрываецца вялікае памяшканне — «Чорная зала», упрыгожана малюнкамі велізарных бізонаў, баранаў і коней, якія скачучы. На думку спецыялістаў, пячора Ніо можна па мастацкаму ўзроўню роспісу супернічаць з пячорай Ласко. Аднак тут дасканаласць арнаментальнай нялігёна дасталася мастаку. Побач з завершанымі творами відаць накіды, эскізы, эцюды. На падлозе пад фрэскай выразна відаць адбіткі ног мастака — аўтара гэтых шэд'юраў. Ніо ўяўляе сабой унікальнае сховішча мінулага і яго першабытнага мастацтва.

Непадалёк знаходзіцца пячора Марсула. Своеасаблівае яе роспіс у тым, што за 12000 гадоў да з'яўлення мастакоў-паўнылістаў дагістарычны майстар адлюстраванні ў ёй жывёл з дапамогай маленечкіх каларовых кропак. Крыху далей, у пячоры Гаргас можна ўбачыць узоры першабытнай «фантастычнай школы». На сценах відаць 130 «прывідных рук» — адбіткаў рук чалавека на сырой сцяне пячоры, пасыпаных потым фарбай па сучаснаму метад трафарэта. Гэтыя рукі выклікаюць жах: на некаторых няма адной або некалькіх фалангаў. Відаць, гаворка ідзе пра нейкі фанатычны абрад, які кануў у далёкае мінулае.

У малюнічай цясніне ракі Селе (дэпартамент Лот) знаходзіцца пячора-храм Пек Мерль. На сцяне мастак зрабіў прымітыўнае адлюстраванне жані. Пазней другі мастак дадаў 10 каларовых кропак над грывай і некалькі кропак пад грывай. Дзякуючы гэтым дадатковым штрихам вялікага майстра, першабытны роспіс і рэльеф сцалы зліліся ў адно. Ігру ліній, ценняў, фарбаў можна зблізіць з пошукамі сучаснага нінетэчнага мастацтва, нягледзячы на тое, што паміж гэтымі двума праявамі мастацкай творчасці прайшло пятнаццаць тысяч гадоў.

«Навіны ЮНЕСКО»

НА ПРАЦЮ

прыкладна шаці стагоддзяў — з VIII па II стагоддзе да нашай эры — на велізарнай тэрыторыі, якая ахоплівае не толькі кантынентальную Грэцыю, але і астравы Эгейскага мора, берагі Анатоліі, сяродземнамор'я, Кірэнаікі, Сіцыліі, Паўднёвай Італіі, Паўночнага Прычарнамор'я, існавалі шматлікія майстэрні, у якіх вырабляліся гліняныя статуэткі.

Аднак вытворчасць статуэтак дасягнула росквіту менавіта ў Эладзе.

Пачынаючы з класічнай эпохі — V ст. да нашай эры, тэрактывы статуэткі, як і невялікія бронзавыя фігуркі нясуць у шматлікі ачагі жыхароў Элады творчасць, навяную вялікімі творами праслаўленых скульптараў — Фідзія, Лізіпа I, галоўным чынам, Праксітэлі. З прычыны рымскага заваявання, пачынаючы з першага стагоддзя да нашай эры, вытворчасць статуэтак прыходзіць у заняпад. Выключэнне складаюць майстэрні Малой Азіі, якія аж да II стагоддзя нашай эры вызначаліся высокакаснымі вырабамі.

З заняпадам грэчаскай цывілізацыі гліняныя статуэткі былі забыты. У 1850 годзе археолагі выявілі разрозненыя экзэмпляры пасрэднай якасці ў Іта-

СТАТУЭТКІ ТАНАГРЫ

ліі, потым у Кірэнаіцы і некалькіх пунктах Сяродземнамор'я.

У 1870 годзе было зроблена сенсацыйнае адкрыццё: у час сельскагаспадарчых работ у Танагры, невялікай вёсцы Беоціі, прыкладна за 600 км на паўночны захад ад Афінаў, з'явіліся статуэткі незвычайнай прыгажосці. Тэрмін «Танагра» абляцеў увесь свет.

Адны з іх адлюстроўваюць багоў Алімпа — Гермеса, Кібелу, Дзяметру, Афродзіту, Эроса, Дзіоніса, крылатых «ніке» і «геніяў»; другія — маладых жанчын, задрэпіраваных у тканіны. Апошнія з'яўляюцца скульптурнымі партрэтамі «модніц» антычнага свету. Есць і мужчынскія статуэткі (але іх менш), потым групавыя статуэткі, конікі, запрэжаныя калясніцы, бытавыя сцэны, карыкатуры, жывёлы, маскі, дзіцячыя цацкі. Магчыма, што першапачаткова

гліняныя статуэткі заміялі або, па крайняй меры, адлюстравалі чалавечыя ахвярапрынашэнні, якія рабіліся іншы раз пры пахаванні мёртвых. Побач з гэтым, на думку спецыялістаў, старажытныя грэкі прыносілі статуэткі ў дарунак багам або ў храмах, або ў свяцілішчах прыватных дамоў, дзе яны не аднойчы знаходзіліся археолагамі.

Статуэткі Танагры, як і падобныя ім вырабы, што выйшлі з майстэрняў Афінаў, Мірынаў, Смірны, цікавыя не толькі для вузкіх спецыялістаў, а і для ўсіх тых, хто заглядае ў далёкае мінулае Грэцыі. Яны не толькі адлюстравваюць у мініяцюры неўміручае мастацтва скульптараў Элады, але і звычай, вобраз жыцця, мысленне, вераванні народа, які заклаў асновы заходнееўрапейскай культуры два тысячгагоддзі назад.

«Навіны ЮНЕСКО»

РЕДАКЦЫЯ ГАЗЕТЫ
«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»
ТЭРМІНОВА ПАІРАБУЕЦЦА
КВАЛІФІКАВАНАЯ МАШЫНІСТКА



НАЧАЛЬНИК міліцыі Аляксей Іванавіч Рулёў пакрыў сваю запыленую фуражку ды так і не рашыўся нікуды яе пачыпіць, бо ў хаце было чыста і светла.

— Прыехалі мы да цябе, Зіневіч, не дзеля мацыёну якога-небудзь, а на справе досыць важнай, — пачаў Рулёў без доўгіх уступаў, прысіджаючыся на прапанаванае гаспадаром крэсла і кладучы фуражку на калені. — Трэба тут за самагоншчыкамі паглядзець.

— Што ж, можна. Толькі скажу я вам, таварыш маёр, дарэмна час змарнуем. Работу я адпаведную правёў, ды і новы ўказ іх здорава сцэбануў, прыціхлі.

Інспектар Сямён Зіневіч працаваў каля года на гэтым участку, а парадак у наваколлі адчуваўся. Цвёрды хлопец быў Сямён, да таго ж у людзях, як ён сам лічыў, разбіраўся.

— Дык кажаш, не вараць у цябе зеля гэтага? — Пазбягаюць, таварыш маёр. Грошы, яны на дарозе не валяюцца. Штраф — не лекцыя на тэмы выхавання... Давайце, я пакладу фуражку.

Аляксей Іванавіч аддаў яе Зіневічу. Той палажыў фуражку на верхнюю дошчачку вешалкі. Казырок стукнуў па вешалцы — паплыло лёгкае воблачка пылу.

— Прысушыла сёлета, — заўважыў Аляксей Іванавіч.

— Гарачая пара выдалася, — згадзіўся Зіневіч. — У нас тут крамнік ёсць, ён жа і грыбавар, мужык, што трэба, каб штангіст — у цяжкавагавікі пайшоў бы. Дык ён за лета на восем кіло схуднеў. Казаў, што з ім і на

спецыялізаванага не здаралася.

Пачуўшы пра грыбавара, начальнік міліцыі ўстрапянуўся.

— Дарэчы, грыбы ў вашым лесе ёсць?

— Якія там грыбы! — махнуў рукой Зіневіч. —

І паказаўся грыбавар. Убачыўшы людзей у міліцэйскай форме, ён збялеў і нават зменшыўся ў памерах, быццам шар, з якога выпусцілі наветра.

— Што ты, Кузьміч, стаіш, як усё адно паралізавала цябе? — нілціям-

ваглянуў у бочку.

— Цікава паглядзець, як вы іх варыце, — прагаварыў ён і накіраваўся да павеці.

— Там, гэтае самае, дымна... Брудна... Нічога такога, — заспяшаўся грыбавар, але, убачыўшы, што маёр не звяртае ўвагі на яго словы, зноў збялеў і цяжка асеў на лаву проста на купку грыбоў.

За сценкай з жэрдак было нейкі час ціха, потым данеслася гучнае:

— Та-а-а!.. А ну хадзіце сюды, падзівіцеся на сакрэт вытворчасці.

Зіневіч і сержант, вадзіцель «газика», зайшлі пад павець. Там цягнулася доўгая печ з гнездамі для чатырох катлоў. Два месцы былі заняты: у адным катле варылася крыху грыбоў, а над другім, меншым, катлом здрадліва пабліскала медзь змеявіка, які цігнуўся да драўлянага карыта з вадой — ахаладжальніка. Непадалькі ад печы тулілася дзесяцілітровая бутэлка самагонкі, якая ўспыхвала блакітнымі агнямі ў воблісках полымя з печы.

— Значыць, не вараць зеля, а? — з іроніяй у голасе звярнуўся начальнік міліцыі да Зіневіча.

— Хто б мог падумаць, таварыш маёр, — аслупянеў лейтэнант. — Можна сказаць, пад носам... Мімікрыя.

— Што, што?! — Мімікрыя, таварыш маёр. Здольнасць некаторых арганізмаў прымаць ахоўную афарбоўку ці форму.

— От што, лейтэнант, зараз складзем акт, і каб больш такой «мімікрыі» мне не пападалася. Зразумела?

— Зразумела, таварыш маёр! Зіневіч палез у кішэню па ручку.



Трава расці не хоча... Хаця пастойце: ад суседа чуў, што ўчора ён дымок над грыбаварняй бачыў. Пэўна, крамнік наш бочку-другую зварыць сабраўся.

— Мо наведаемся, паглядзім? — загарэўся Аляксей Іванавіч, заўзяты грыбнік.

— Чаму ж не, наведаемся.

На міліцэйскім газіку пад'ехалі да грыбаварня, абгароджанай дабротным парканам з шалёўкі. Зіневіч штурхнуў брамку — не адчынілася.

— Чаго зашчэпіўся? — падзівіўся і штурхнуў ужо мацней.

За парканам пачуліся крокі, брамка адчынілася,

на запытаў Зіневіч. — Вось хочучь грыбкі паглядзець.

Кроў кінулася ў твар Кузьмічу, вочы яго засвяціліся, як у тапельца, які нарэшце ўчапіўся за выратавальны круг. Ён адчыніў шырока дзверы і ўсе зайшлі за агароджу.

...На нешырокіх лаўках з бар'ерчыкамі ляжала некалькі купак счарнелых падбарозавікаў. Тут жа стаяла няпоўная бочка звараных грыбоў, было параскідана і шмат пустых бочак. Над шыфернай павецю са сценкамі з няшчыльна прыбітых жэрдак віўся блакітны дымок.

Аляксей Іванавіч варухнуў адну купку грыбоў,

Павел САКОВІЧ

ФРАЗЫ

- Не спяшайся станавіцца ў позу — яна можа аказацца нязручнай.
- Калі скажаш «а», не спяшайся вымаўляць «б», — ці не лепш адразу перайсці да «я»...
- Задумлены чалавек — гэта той, хто ўсё час разважае над тым, аб чым бы падумаць.
- Спачатку ісціну ўпарта шукалі ў віне, потым пачалася вялікая спрэчка, у выніку якой нарадзілася такая маленькая ісціна, што яе ніхто не заўважыў.
- «Дзе ж справядлівасць, — крыўдаваў ляснік, — чым больш шчыруеш у лесе, тым больш шышак валіцца на тваю галаву!»
- Таксі працавала бездакорна, а шафёр — з перапоямі.

Марцін КОУЗКІ

МИМАХОДЗЬ

- Смах нішчыць. Камедыя гэта ці драма?
- Задача на дробы: колькі нестас да поўнага інтэлігента пайнтэлігенту з чвэрткаю?
- Падглядаючы ў замочную шчыліну, не мог пазбавіцца адчування, што нехта і за ім сончыць гэтаксама.
- Шматбаковасць свету і ў маёй аднабаковасці, — разважае камбала.
- Балзлівец: памёр на шыбенцы сваёю смерцю.
- Апошняя ананімка: ад групы таварышаў.
- Вартаць: не ўмее масціць, але ўмее падмошчваць.
- Скардзіўся: каб выкапаць яму іншаму, капаць трэба прароу.
- Паралельныя выходзяцца... Кажуць, з гэтай плёткі пайшла новая геаметрыя.
- Велічыню пустога месца вызначае акружэнне.
- З галіны парадоксаў: адкуль бяруцца бязмозгляы сярод безгаловых?
- Няўжо кожны сусвет мае той свет?
- Рабіце хібы без памылак!
- Барацьба з перагібамі застаецца барацьбой... з перагібамі.

-3 АНДЗІ ЦЕ,

калі ласка, да мяне ў калідоры. — сказаў дырэктар, убачыўшы пана Скабку ў калідоры. Пан Скабка ўвайшоў, злёгка хістаючыся, і прываліўся да стала. На дырэктара гэта зрабіла не вельмі прыемнае ўражанне. Ён накірэўся на пана Скабку і сказаў: — Вось ужо некалькі месяцаў вы ўвільваеце ад працы, і першы раз я вымушаны гутарыць з вамі на гэту тэму. — Сапраўды, — згадзіўся пан Скабка. — Мы клапацімся пра нашых людзей, — працягнуў дырэктар, — і не так лёгка адмаўляем ад супрацоўніка, бо разумеем, што ў кожнага могуць быць хвіліны слабасці, кожны можа спатыкнуцца. Калектыў працягнуў вам руку, а пані Ба-

МЕГАН («Шпількі»)

ЯК ЗВОЛІЛІ ПАНА СКАБКУ

рапоўская і пан Капыта ад грамадскіх арганізацый спрабавалі абудзіць у вас сумленне і прафесійны гонар. Пан Скабка ікнуў. — Папрашу без глупстваў! — раззлаваўся дырэктар. — Вы спяваеце на рабоце недарэчныя песенькі і перакульваеце мэбля, але гэтым вы нікога не ашукаеце. Пан Скабка пачырванеў. — Я лічыў вас важным чалавекам і таму даў вам мажлівасць выправіцца, — гаварыў далей дырэктар. — А вы ўжо некалькі месяцаў сістэматычна цвярозы на рабоце. Цвярозым вы можаце быць дома, калі вам так падабаецца, а мы не можам цяр-

пець цыннічнага нахабства і занябання аба-вязкаў. — Я трапіў у бласлаўную кампанію, — ціха вымавіў пан Скабка. — Яно і відаць, — падвердзіў дырэктар. — Але ў вас быў час гэта абдумаць і пераацэніць, якія перашкаджаюць працы. Вы аднак гэтага не зрабілі, што дыскрэдытуе вас як спецыяліста і чалавека. На цвярозы розум вы прызнаеце мае довады, а вы цвярозенькі ўжо многа месяцаў. Гэта ўсё, што я хацеў вам сказаць. Так пан Скабка страціў пасаду дэпутата на вінзаводзе. Пераклаў з польскай А. МАЖЭЙКА.

Па тэхнічных умовах унутраныя восем старонак газеты друкуюцца і выпускаюцца асобна ад васьмі знешніх. Атрымаўшы або набыўшы газету, укладзіце ўнутраныя аркушы ў знешнія.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР, Мінск.
«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»
 Выходзіць па пятніцах.
 Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.
 Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-21-53, аддзела культуры — 33-24-62, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.
 Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Х. Д. ЖЫЧКА.
 Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. Ц. БАЖКО [намеснік галоўнага рэдактара], Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНІКАУ, Ю. П. ГРЫГОР'ЕУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ [адказны сакратар], Л. Я. ПРОКША, Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.